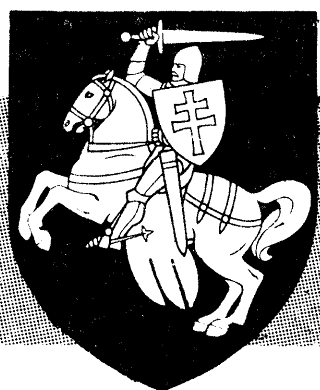

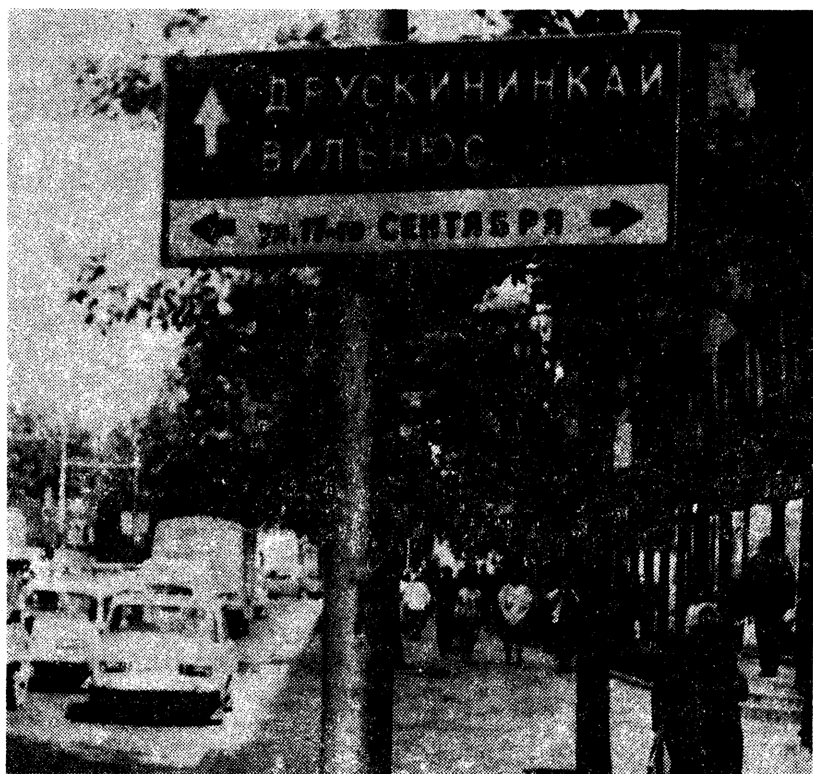
ПАГОНЯ

Жыве Беларусь!

Грамадзка-палітычная газэта Заснавана ў 1920 г.

№ 12 19 лістапада — 4 сьнежня 1992 года Кошт 1 рубель

ЧУЖЫЯ НАДПІСЫ

У Горадні на вул. Дзяржынскага стаіць указальнік, які вы бачыце. Нехта спытае: дык што ў ім такога, хіба што па-расейску напісаны? Не, стагоддзямі мы, беларусы, называлі гэтыя гарады Друскенікамі і Вільняй. А як перайшлі яны пад юрыздыкцыю Летувы, мы на гістарычныя назвы забыліся, падладзіліся пад летувісаў. Але ж яны пішуць са сваімі канчаткамі ня толькі тапанімічныя назвы, а нават любыя прозьвішчы, нават беларускія. Мой сын жыве ў гор. Мажэйкяй і яго прозьвішча ўжо выглядае як Барысовас, а не Барысаў.

Болей таго, летувісы пішуць па-свойму і назвы нашых гарадоў і вёсак: замест Горадні — Гардзінас, замест Скідаля — Скідаліс, хаця стагоддзямі ўся Эўропа ведала менавіта Горадню. Дык можа калі мы сябе зусім не паважаем, будзьма пісаць на дарожных указальніках ня толькі Вільнюс, але таксама й Гардзінас?..

І. БАРЫСАЎ, жыхар г. Скідаля. Фота аўтара.

У БЕРАСТАВІЦЫ ЧАКАЮЦЬ ІТАЛЬЯНЦАЎ

Вось ужо год, як аднавіліся будаўнічыя работы на Берастаўіцкай экспэрымэнтальнай фабрыцы спартыўнага адзеньня. Напачатку за гэтую справу павінны былі брацца сірыйскія спэцыялісты... Зараз у Берастаўіцы чакаюць італьянцаў, якія прывязуць і ўсталююць тут сваё абсталяваньне. Для іх ужо, як і належыць, рыхтуюцца кватэры ў новых дамах. Праўда, будаўнікі пакуль самі ня ўпэўнены, ці захочуць заходнія госьці жыць у іх невялічкім мястэчку, дзе пасьля працы і падзецца няма куды.

Дарэчы, гэнэральным дырэктарам новай фабрыкі прызначаны М. М. Салдатаў, былы першы сакратар Берастаўіцкага райкама, а зараз дэпутат Вярхоўнага савету РБ.

М. М.

● *Вачыма суседзяў*

ПЛЫВЕ РАКА «НЕМУНАС»

Пра тое, як у Мастох адзін дзівак спусьціў мазуту ў Нёман, усе ўжо пазабыліся, бо здарылася тое напрыканцы верасьня. Узгадаць пра гэта змушае англамоўная газэта «Зэ Бэлтык індэпэндэнт», якая выдаецца ў Таліне. У ёй паведамляюцца цікавыя акалічнасьці, невядомыя нам, выказваецца погляд на падзею з пункту гледжаньня летувісаў.

Аказваецца, што спачатку летувісам сказалі, што ў Нёман трапіла 1—3 тоны мазуты. Гэта было 29-га верасьня. Наступнага дня зь Менску было паведамлена, што ў раку выцякла ўсяго 120 кг, а наш экалягічны дэпартамэнт удакладніў: 200 кг. Летувісы з гэтага зрабілі выснову: яны, беларусы, або ня ведаюць дакладна, альбо ня хочуць гаварыць праўду. Як стала вядома, толькі летувіскімі жаўнерамі зь Нёману было вынята 10 тонаў мазуты.

У газэтнай нататцы ёсьць памылка. Масты названы ўсходне-беларускім горадам. Чытачу тлумачыцца, што Нёман бярэ пачатак на Беларусі, але рака ўпарта называецца «Немунас», хоць па-англійску яе назва гучыць інакш.

М. КАРДАШ.

ЗА КРАТАМІ, АЛЕ Ў АСАБІСТАЙ КВАТЭРЫ

Нестрымальны рост злачыннасьці прымушае людзей самім дбаць аб сваёй асабістай бясьпецы. Сёньня наўрад ці зьдзівіш каго ў Горадні газавым балёнчыкам ці нават пісталетам. А жыхары новага раёна Вішнявец, атрымаўшы ордэры на кватэру, дзеля таго, каб у будучыні спаць спакайней, усталёўваюць дадаткова мэталічныя краты на сваіх пляцоўках. Званкі ад дзьвярэй таксама выводзяць за краты. Таму зараз, каб нежаданаму госьцю захацелася трапіць у чыю-небудзь кватэру, відаць, трэба мець пры сабе, як найменш, зварачны апарат. Дарэчы, краты вышынёй аж да столі людзі заказваюць у «Рэмбыттэхніцы» і яшчэ ў мінулым месяцы іх кошт складаў шэсьць тысяч рублёў.

Зьнешне ўся гэта дабудова выглядае не вельмі эстэтычна, хоць кошт не ўвесь час даражэе, але колькасьць кратаў у новых дамах працягвае расьці...

Т. М.

● *Блізкае замежжа*

ВІЛЕНЧУКІ СЬМЯЮЦЦА

На цэнтральным Віленскім праспэкце Гэдыміна пачаў працаваць шапік мясцовай беларускай фірмы «ГУДА». У ім можна набыць беларускія памяткі, посуд, адзеньне, а таксама беларускую прэсу, кніжкі, слоўнікі. Аб гэтым паведамлены новы тыднёвік «Вільня і Край».

У тыднёвіку аналізуецца паступленьне беларускай прэсы ў Летуву. Першынство да апошніх часоў меў часопіс «Работніца і сялянка», у Летуве ў яго было 2500 падпісчыкаў. Аднак цяпер падпісацца на нашыя выданьні болей нельга. Добра хоць, што яны яшчэ паступаюць у шапікі «Летувіскага Друку». Найбольш паступае «Зьвязды» — 1105 паасобнікаў, зь якіх больш за тры чвэрці раскупляецца. Добра разыходзіцца «Голас Радзімы» і «Беларусь». Але найлепшым попытам карыстаецца «Вожык». З 205 паасобнікаў толькі два сьпісваюцца ў макулатуру. Беларусы ў суседняй краіне, мабыць, любяць пасьмяяцца. І дзякуй Богу.

А. С.

САМЫ ТАННЫ ПРАЕЗД

У першай дэкадзе месяца эстонская крона каштавала 34 расейскія рублі, летувіскі талён — 1,5, латвійскі рублі́с — 3,3. Тым ча часам праезд у гарадзкім транспарце каштаваў адпаведна 0,3 кроны, 6 талёнаў, 4 рублісы. Няцяжка падлічыць, колькі гэта атрымаецца ў рублях. У Менску праезд заставаўся самым танным — 1 рубель і толькі з другой паловы месяца ён падвышаны да 2 рублёў. У нас у Горадні, як вядома, такі кошт існуе ад 1 лістапада.

Гаворачь, штой даляры ў нас каштуюць даражэй, чым у Менску.

Затое шакалад і кава ў нас крыху таньнейшыя. Такім чынам, каву піце дома, а валюту набывайце ў сталіцы.

К. ПЯНЕНДЖЫК.

● *Напярэдадні падзеі*

НА СХОД, НА БАЦЬКАЎШЧЫНУ!

У днях 19—20 сьнежня ў Менску адбудзецца 1-ы Сход беларусаў блізкага замежжа — з абшараў былога СССР і Беласточчыны. На мінулым тыдні аргкамітэт Рады Згуртаваньня беларусаў сьвету «Бацькаўшчына» абмеркаваў хаду падрыхтоўкі да гэтай падзеі, а таксама прыняў зварот да землякоў, якія заклікаюцца ствараць паўсюдна свае зямляцтвы і ўзяць чынны ўдзел у маючым адбыцца Сходзе.

У Звароце гаворыцца: «Сход будзе праходзіць пад дэвізам «Мы не пасынкі твае, Беларусь», а гэта прадбачае, што беларусы з усяго эўрапэйскага і азіяцкага абшару прывязуць у стольны Менск і выкладуць перад афіцыйнымі ўладамі і грамадзкай супольнасьцю набалелае, раскажуць, што перашкаджае ім адчуваць сябе паўнапраўнымі дочкамі і сынамі сваёй Маці-Беларусі. На Сходзе найперш будуць узьняты такія праблемы, як набыцьцё замежнымі беларусамі грамадзянства Рэспублікі Беларусь, а таксама маёмасьці, як праблема вяртаньня беларускіх афіцэраў на Бацькаўшчыну, стварэньне ў Менску Беларускага Дому, што мог бы стаць родным для беларускага замежжа, паказаць яго ўклад у духоўную скарбонку свайго народа...»

На Сход запрашаюцца 200 дэлегатаў з-па-за межаў Беларусі. З Эстоніі, Латвіі і С.-Пецярбурга — па 15, з Украіны, Беласточчыны, Масквы — па 20, з Малдовы і Сярэдняй Азіі — па 10, з Закаўказьзя — 5 (шмат беларусаў жыве ў ваенным Сухумі). Зь летувы маюць прыехаць 40 дэлегатаў. Прадстаўнічай будзе прысутнасьць беларусаў Крыма, дзе іх пражывае 40 тысячаў і нават кіраўніцтва ў вялікай ступені — беларускае. Прыедуць таксама землякі з Калінінграда, Н. Ноўгарада, Цьверы, Петразаводзка, зь Сібіры.

А. С.

АЛЯКСЕЙ КАРПЮК — ЧАЛАВЕК ГОДА

У Горадню на імя Аляксея Нічыпаравіча Карпюка з Міжнароднага Біяграфічнага Цэнтру, які знаходзіцца ў Кэмбрыджу (Англія), прыйшоў афіцыйны ліст з праклямацыяй, у якой паведамляецца, што наш зямляк абвешчаны Чалавекам 1992 года.

Гэтая прэстыжная ўзнагарода надаецца толькі яскравым асобам, чые дасягненьні вызначаны ў міжнародным супольнстве. Міжнародны Біяграфічны Цэнтр робіць агляд і аналіз дзесяткаў тысячаў біяграфічных дакумэнтаў кожны год. Зь іх вылучаюцца самыя значныя, якія потым уваходзяць у спэцыяльныя выданьні Цэнтру. Біяграфія Аляксея Карпюка будзе зьмешчана ў 16 томе МБС, які, як і іншыя выданьні, распаўсюджваецца па бібліятэках і іншых дасьледчых установах усяго сьвету. Да таго ж, вядомымі мастакамі і каліграфістамі спраўжавана чатырохколерная адметная праклямацыя, а яе дублікат будзе выкананы на драўляньні дошкі і зьмешчаны ў Кэмбрыджскім унівэрсітэце. У тым жа цэнтры будзе выдадзена кніжка аб Аляксею Нічыпарав!

«Наш выбар адлюстроўвае Ваш статус і здольнасьці,» — напісана ў паведамленьні.

А вось у былыя часы статус і здольнасьці Аляксея Нічыпаравіча Карпюка і такіх людзей, як ён, вызначалі інакш. Зусім нядаўна ў «Комсомольскай правде» зьявіліся зьвесткі аб незнаёмых дагэтуль старонках жыцьця нашых землякоў-пісьменьнікаў А. Карпюка і В. Быкава.

«КДБ пры Савеце міністраў СССР. У ЦК КПСС. Сакрэтна 20. 06.69.

Камітэт дзяржаўнай бясьпекі Беларусі мае дадзеныя аб палітычна нездаровых настроях беларускіх пісьменьнікаў — члена КПСС Карпюка і Быкава...

Карпюк нелегальна распаўсюджвае сярод сваіх знаёмых розныя пасквілі ў выглядзе кнігі Гінзбург-Аксёнавай «Крутой маршрут» і іншыя. Адмоўна ўзьдзейнічае на моладзь. Пад яго ўплывам студэнт Гарадзенскага педінстытута Малашэнка піша вершы, насычаныя песімізмам і ўпадніцтвам, некаторыя зь іх мелі шкодны палітычны сэнс.

Погляды Карпюка ў поўнай ступені падзяляе Быкаў, аўтар тэндэнцыйнай аповесьці «Мёртвым не баліць».

У цяперашні час да Быкава праяўляюць павышаную цікавасьць ідэялягічныя цэнтры праціўніка. Гэта відно, у прыватнасьці, зь перапіскі зь ім закрытага сэктара «Народно-трудового союза» (НТС), які вядзе яго антысавецкую апрацоўку. З Быкавым устанавіў кантакт італьянец Поджы, які падазраецца да прыналежнасьці да сьпецворганаў праціўніка і выказвае намер у гэтым годзе прыехаць у СССР.

Камітэтам дзяржбясьпекі Беларусі з санкцыі ЦК Кампартыі рэспублікі рыхтуюцца мерапрыемствы, накіраваныя на папераджэньне магчымых варожых акцыяў з боку названых асобаў...

Старшыня Камітэта дзяржаўнай бясьпекі Андропаў».

Ці патрэбны камэнтары? Мяркую, што не, бо ўсё сказана. І ў 1969 годзе ў Маскве, і ў 1992 годзе ў Кэмбрыджы.

С. ЛАЎНІК.

ЗАЯВА
АПАЗІЦЫІ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА ФРОНТУ Ў ВЯРХОЎНЫМ САВЕЦЕ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

29 кастрычніка 1992 года Вярхоўным Саветам Беларусі прынята беспрэцэдэнтная пастанова, паводле якой насуперак Закону «Аб народным галасаваньні (рэфэрэндуме)» праігнаравана ініцыятыва больш як 442 тысячаў грамадзянаў нашай дзяржавы аб правядзеньні рэфэрэндуму пра роспуск выбранага за часы непадзельнага кіраваньня КПБ-КПСС парлямента і правядзеньні датэрміновых выбараў у новую найвышэйшую ўстанову дзяржаўнай улады Рэспублікі Беларусі.

Вярхоўны Савет гэтым сваім рашэньнем паказаў сваю адкрытую пагарду да рэалізацыі неад ´емнага права народа на волевыяўленьне, парушыўшы тым самым артыкулы 2 і 5 дзейнай Канстытуцыі Рэспублікі Беларусі, артыкулы 6 і 14 Закона «Аб народным галасаваньні (рэфэрэндуме)» Рэспублікі Беларусі.

Цэнтральная камісія па рэфэрэндуму не адзначыла ніякіх парушэньняў Закона з боку ініцыятыўнай групы рэфэрэндуму, якія давалі б падставу адхіліць правядзеньне рэфэрэндуму, аб чым сьведчыць Заключэньне Камісіі. Падпісныя лісты, у якіх Цэнтральная камісія па рэфэрэндуму выявіла недакладнасьці ў афармленьні, былі аднятыя ад агульнай колькасьці падпісных лістоў. Усе астатнія, правераныя Камісіяй падпісныя лісты, былі прызнаныя сапраўднымі і склалі 384 318 падпісаў грамадзянаў, што значна перавышае колькасьць, неабходную для правядзеньня рэфэрэндуму. На аснове гэтага і было прынятае Заключэньне Цэнтральнай камісіі па рэфэрэндуму і 12 мая 1992 г. перададзена ў Прэзідыум Вярхоўнага Савета Баларусі. Прэзідыум, ігнаруючы законную волю грамадзянаў, выяўленую ў падпісных лістах, на працягу паўгода не зьбіраў Сэсію Вярхоўнага Савета і не займаўся пытаньнем пра рэфэрэндум, штучна адцягваў абавязковае вырашэньне пытаньня.

29 кастрычніка 10-я Сэсія Вярхоўнага Савета Беларусі з падачы Камісіі па заканадаўству сфальсіфікавала вывады Заключэньня Цэнтральнай камісіі па рэфэрэндуму і прадставіла яе грубыя парушэньні Закона. Але такія парушэньні Закона, калі б яны былі, мог устанавіць толькі суд. У дадзеным выпадку суду падлягае парлямант, які прыняў антызаконную пастанову на падставе ім жа сфальсіфікаваных аргумэнтаў. Аднак у нашай дзяржаве няма Канстытуцыйнага суда.

У сувязі з вышэй сказаным мы, дэпутаты Апазіцыі Беларускага Народнага Фронту ў Вярхоўным Савеце, заяўляем, што Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусі 12-га скліканьня, адхіліўшы законную ініцыятыву сотняў тысяч грамадзянаў Беларусі аб правядзеньні рэфэрэндуму пра нечарговыя выбары і роспуск цяперашняга Вярхоўнага Савета, стаў на шлях адкрытага парушэньня законаў, Канстытуцыі Рэспублікі Беларусі і тым самым фактычна згубіў сваю легітымнасьць. Дзеяньні Вярхоўнага Савета аб недапушчэньні рэфэрэндуму могуць быць расцэненыя толькі як утрыманьне ўлады незаконнымі сродкамі.

На жаль, кіруючая большасьць у Вярхоўным Савеце Беларусі, якая так нічога і не зрабіла для паляпшэньня жыцьця народа, засьведчыла на гэтай Сэсіі выразныя тэндэнцыі, накіраваныя супраць існаваньня беларускай дзяржавы і беларускай нацыі. Гэта выявілася ў непрыняцьці новай Канстытуцыі Рэспублікі Беларусі, у тармажэньні эканамічных пераўтварэньняў, у непавазе да дзяржаўнай беларускай мовы і сімвалаў беларускай дзяржавы, у імкненьні ўцягнуць нейтральную Беларусь у ваенны блёк з Расеяй, у спробах захаваць адміністрацыйна-сацыялістычны лад і аднавіць КПБ-КПСС. Антыдзяржаўная палітыка ёсьць палітыка антынародная, бо, не маючы сваёй дзяржавы, народ не можа распараджацца вынікам сваёй працы.

У ажыцьцяўленьні рэакцыйных задумаў намэнклатуры перашкаджае дзейнасьць аб ´яднанай Апазіцыі Народнага Фронту і дэмакратычных партыяў. Мы, дэпутаты Апазіцыі БНФ у Вярхоўным Савеце Рэспублікі Беларусі, усьведамляем свае абавязкі перад народам у цяжкі для нашай Бацькаўшчыны час і, нягледзячы ні на што, застаючыся ў жорсткай парлямэнцкай Апазіцыі, будзем змагацца за аднаўленьне законнасьці, за інтарэсы нашых выбаршчыкаў, нашай Беларусі і яе грамадзянаў.

Мы застаемся паўнамоцнымі прадстаўнікамі нашых выбаршчыкаў, але не лічым для сябе абавязковым прымаць удзел у галасаваньні ў гэтым Вярхоўным Савеце.

Неабходнасьць рэфэрэндуму, законна засьведчаная воляй 442 тысячаў грамадзянаў Беларусі, не зьнятая з парадку дня. Дэпутаты Апазіцыі БНФ будуць дамагацца адмены антызаконнага рашэньня Вярхоўнага Савета ўсімі даступнымі канстытуцыйнымі сродкамі. Рэфэрэндум павінен адбыцца.

Мы, дэпутаты апазіцыйнай меншасьці, усе, хто 29-га кастрычніка прагаласаваў за рэфэрэндум, за выкананьне Канстытуцыі і Закона, застаемся легітымнай часткай гэтага Вярхоўнага Савета, каб не дазволіць яго кіруючай большасьці бесперашкодна парушаць правы чалавека, зьневажаць духоўныя і матэрыяльныя інтарэсы народа, дыскрэдытаваць беларускую дзяржаву, каб дамагчыся датэрміновага спыненьня яго паўнамоцтваў на аснове Закона.

Мы верым у шчасьлівую будучыню Беларусі, вольнае і заможнае жыцьцё народа і, адстойваючы законныя інтарэсы і правы людзей, спадзяемся на іх разуменьне нашай пазіцыі, падтрымку і арганізаванасьць.

Дэпутаты Апазіцыі БНФ.

● *РЭПЛІКА*

А АДНАЎЛЯЦЬ ЧЛЕНСТВА НЕ СЬПЯШАЕ...

Колькі памятаю, знаёмы партыец Віктар Ж-ч заўжды выконваў «гэнеральную лінію партыі». Вучыў масы жыць па-ленінску, ня верыць у Бога, абураўся маёй адмоўнай пазіцыяй у адносінах да клясыкаў камунізму. У дні жнівеньскага пярэвароту паціраў рукі, чакаючы, калі прыйдзе загад «прамываць мазгі» няўрымслівым дэмакратам.

Потым разам са сваёй партыяй зьнік. Нядаўна я сустрэў яго зноў. З захапленьнем расказваў былы партактывіст аб адраджэньні камуністых на Беларусі. Крыўдаваў на тое, што ў партыі ўсе старыя кадры, таму аднавіць сваё членства пакуль не сьпяшае. У запале пачаў (у які ўжо раз!) пераконваць, што ідэя камунізму — гуманная рэч, якая зьявілася на падставе філязофіі Канта, Гэгэля, сьцьярджаў, што бальшавізм паўстаў як самастойная плынь з хрысьціянства і ўвабраў у сябе яго лепшыя традыцыі.

Сьмешна, ня болей, слухаць падобныя разважаньні сталага чалавека. Але насьцярожвае вось што: дзесяцігодзьдзі верныя ленінцы адмаўлялі існаваньне Бога і яго сына Ісуса, вядучы бязлітасную вайну супраць іх. Зараз, каб набраць палітычных ачкоў, пэкабоўцы гатовы прызнаць усё, толькі б стварыць сабе прывабны імідж. Але, відаць, неабходна нагадаць «новым» нявольнікам Божым, што вернікі-хрысьціяне ўсе астатнія вучэньні, асабліва якія зьявіліся нядаўна, лічаць сэктанскімі...

Г. СТРУМЕНЬ.

«ВЭТЭРАН» У ПАШТОВАЙ СКРЫНЦЫ

Мне наогул усё адно, што людзям карціць святкаваць: юбілеі сям ´і Раманавых, дзень утварэньня Ізраіля або Дацкага каралеўства. Тое ж самае і з 7-м кастрычніка, днём брэжнеўскай канстытуцыі, ці 7-м лістапада. У адрыўным календары «Наш Край» на сёлета ёсьць лякanічны запіс: «7-га лістапада 1917 г. у Расеі адбыўся кастрычніцкі пярэварот». І ўсё. Сапраўды беларуская ацэнка падзеі. Бальшавікі ня бачылі ані Беларусі, ані беларусаў, ані беларускай мовы... Але адзначаць угодкі? Калі ласка. Нехта сьвяткуе дні нараджэньня Сталіна, Леніна, Пілсудзкага, Кагановіча, Патрыса Лумумбы. Калі ласка. Калі гэта ціха, спакойна, цывілізавана.

Здаецца, простыя грамадзяне ў нас у Горадні менавіта гэтак і адзначылі мінулыя ўгодкі пярэвароту. Звычка ёсьць звычка. Нагода пад бутэлечку — заўсёды справа прыемная. Піць без прычыны кепска. У навакольных крамах была недарагая вараная каўбаса трох гатункаў па 60—65 рублёў. Увечары аднекуль зь верхняга паверху гралі факстроты 30-х гадоў. Усё цывілізавана. Палякі, праўда, паказалі лічы абышто. Першую чарадоўку фільма «Машыніст ніяк ня можа зрушыць паравоз». Пад дакумэнтальныя кадры ўручэньня Брэжневу спачатку зорачкі, а потым срэбнай шаблі пракруцілі песьню ўжо забытай Пугачовай «Усё могуць каралі». Прымітыўна. Лёня, канешне, сьмешны: «А я думал, что украли». «Нашли, нашли, Леонид Ильич!» Цікава таксама і тое, як яго правадзілі ў вагон. Разьвітаўся, чакае ў дзьвярох, а цягнік усё ня едзе... Сказалі, што наступная чарадоўка будзе да 70-х угодкаў. Дай Бог, каб нішто не перашкодзіла.

Дарэчы будзе сказаць, мне напярэдадні гэтага сьвята падкінулі ў паштовую скрынку маскоўскую газэтку «Ветеран». Пад шыльдай здымак славэтнай Аўроры, на фоне якой зьняліся нейкія дзед з бабкай. У самым нізе газэты разгорнутая цытата зь Леніна пра тое, што «окончательная победа пролетариата неизбежна». А чаму менавіта пралетарыята? Чым ён лепш за іншых? А як жа мозг нацыі — інтэлігенцыя? «Ґаўно»,— як любіў казаць Уладзімір Ільліч?! Усе гэтыя цытаткі састарэлі, як якая алхімія або інквізіцыя...

Газэтка, трэба сказаць, даволі адыёзная. Друкуе матэрыялы накшталт «Еще о горбачёвщине» або «Хрен реформ царской редьки не слаще». Узяўся я пачытаць нататку «Отечество, которого нет?..»: «Наша великая Родина с древнейших времен была надежным гарантом сохранения планеты Земля (спрытна!? — Р. М.). В годы монгольского нашествия Россия, приняв на себя главный удар Золотой орды, не позволила оккупировать Запад. В годы завоеваний Наполеона, слывшего непобедимым, Россия остановила французские полчища и не дала покорить Восток...» Спачатку Захад не дала скарыць, потым Усход... Што ні фраза, то і недарэчнасьць. Выкарыстаньне сучаснай газэтнай лексікі для апісаньня падзей мінуўшчыны і г. д. Але самае непаразуменьне ў тым, што аўтар плача па СССР-ы, а піша пра Расею. Ды ні халеры ёй ня зробіцца: стаіць, як і стаяла.

Аднак пры чым тут мы? Мы толькі зараз набылі сваю Радзіму, мы толькі цяпер можам уздыхнуць вальней і ўжо амаль не адчуваць сябе дома чорнымі мурынамі! Усё гэта іхні расейскі, вялікадзяржаўніцкі падыход да справы, як шыла зь мяшка вылязае. Дэмагогія суцэльная. Зрэшты, не такія ўжо яны закарэлыя, розьніцу ведаюць. Амаль уся газэта пра тое, што ў Расеі кепска і толькі ў гутарцы з вэтэранскім старшынём зь Беларусі высьвятляецца, што ў нас пэнсіянерам жывецца значна лепей. Дык, значыцца, не СССР трэба аднаўляць, а ўключыць Расею ў межы Беларусі. Жарт, вядома.

Сітуацыя бязглуздая. Нашыя пэнсіянеры змагаюцца за тое, каб далучыцца да Расеі і жыць яшчэ горш. А яны ў сваю чаргу робяць, як у той показцы, гэрой якой жадае заможнаму суседу ўласнай галечы. Зайздрасьць, памножаная на нац. характар? Ці звычайная люмпэнская псіхалёгія? Чужая душа — пацёмкі... Сьвята скончылася, напярэдадні наступнае — дзень сталінскай канстытуцыі.

Р. МЕНДЖЫБОЎСКІ.

● *Мітынгі*

СПАГНАЛІ ЗЛОСЬЦЬ, АДВЯЛІ ДУШУ...

Завітаў я 7-га лістапада на гарадзенскі рэвалюцыйны мітынг. Адны ганілі БНФ, іншыя песьцілі прысутных успамінамі аб заваёвах кастрычніка. Радаваліся таму, як раскулачвалі сялян, засноўвалі калгасы. Зноў ганілі «перевёртышей» Ельцына, Шушкевіча і Краўчука, якія зьнішчылі іхні адзіны і недзялімы... Паслухаўшы аратараў хвілін дваццаць, народ паціху пачаў разыходзіцца.

Мне ўдалося таксама паслухаць размову двух ужо немаладых мужчын. Першы казаў сябру: «Бачыш, крычаць, відаць, шкада ім страчанай улады». Другі зазначыў : «Бо ёсьць аб чым крычаць, колькі прывілеяў згублена, спэцпайкоў, спэцпаліклінік, спэцсанаторыяў»... Накрычаўшыся ўволю, вэтэраны паспакайнелі. Але тут да мікрафону дапаў наступны, яшчэ больш «дзівак» — вэтэран. Ён апантана заклікаў цераз галасаваньне вынесьці прысуд БНФ.

Відаць, вэтэраны дагэтуль думаюць, што іхняя арганізацыя не грамадзкая, а кіруючая і нават судовая. Зь цяжкасьцю вядучы ўтайманаў разхваляваных пэнсіянэраў, якія гатовы былі ўжо кінуцца ў бой. А ўвогуле мой знаёмы, які назіраў за ўсім, зазначыў: старым захацелася гульні, і яны іх стварылі.

Г. АСТРОЎСКІ.

Здымак з фотаархіва.

Мама, я пакідаю гэту краіну. Пакідаю маю Радзіму

Прызнацца, гэты матэрыял, як ніводзін іншы, доўга не пісаўся. Увесь час мучыла нейкая крыўда, роздумы пад час бясзонлівых начэй. Апошнія ўражаньні ад сустрэтага выклікалі нейкія дзіўныя супрацьлеглыя пачуцьці. З аднаго боку немагчыма жыць далей у такім грамадзтве... І раптам побач апынуліся людзі, якіх інакш, як сьвятымі, называць нельга.

Некалі, яшчэ зусім малому хлопчыку, мама распавядала мне, як доўга я хварэў пасьля нараджэньня. Надзеі былі слабыя, але ўсё ж выжыў, даглядзялі дактары і мама. Толькі хутка мая мама памерла. Яна нарадзіла мяне амаль у сорак гадоў, а за плячыма ў яе быў канцлягер пад час вайны, потым сталінскія лягеры за тое, што знаходзілася ў нямецкім палоне. Можа, каб не радзіла мяне, пажыла б болей...

Тады я на ўсё жыцьцё запомніў, як шкадавалі мяне суседзкія жанчыны і казалі, што зараз я сірата. А праз гады давялося спазнаць сірочы хлеб і на ўсё жыцьцё зразумець, што маму ніхто, нішто, нічым і ніколі не заменіць і тым болей наша дзяржава, якая бярэ на сябе такую непасільную ёй ношу.

У адным зь ціхіх куточкаў нашага прыгожага горада, амаль у лесе, месьціцца дзіцячы прытулак. На выгляд непрыкметны будынак пасьляваеннай забудовы, абшарпаны, шэры. Ды і як магло быць інакш, калі ўсе мінулыя гады ў гэтай краіне будавалі не прыгожае жыльлё для людзей, а абкамы ці ракеты. А тут, амаль у лесе, самыя маленькія, да трох гадзікаў, каго заставілі мамы пасьля таго, як нарадзілі. Ад іх адмовіліся з розных нагод. Шмат хто з гэтых дзетак ад нараджэньня маюць розныя паталёгіі, якія ў нашай краіне не вылечваюцца. Часьцей за ўсё гэтыя хваробы на сумленьні тых, хто іх нарадзіў, а потым пакінуў у гэтым шэрым доме. Недзе і зараз яны жывуць сваім жыцьцём, аб нечым клапоцяцца, магчыма, недзе працуюць, гуляюць па горадзе, мабыць маюць сяброў і блізкіх.

Я трапіў сюды ўпершыню. Было яшчэ сонечнае надвор ´е, праўда, дзьмуў сцюдзёны вецер. Лісьце жоўкла і ападала з дрэў, на двары стаяла прыгожая, трошкі сумная восень. Я прышоў сюды не адзін. Выпадкова даведаўся, што ў наш горад прыехалі грамадзяне Злучаных Штатаў Амэрыкі, каб усынавіць гэтых хворых дзетак, адвесьці іх у далёкую краіну і там паправіць іх здароўе.

Мае падарожнікі хвалююцца, хоць ня першы раз ужо наведваюць гэты прытулак. Кожны зь іх ужо добра ведае, каго канкрэтна ён будзе браць. Але дазнаўшыся, што я журналіст, вельмі турбуюцца, што магу ім нашкодзіць і яны ні з чым ад ´едуць дахаты. Мяне таксама гэта вельмі хвалюе, асабліва калі бачу, як нясуць яны дзеткам цацкі і адзеньне, як забаўляюцца зь імі і нешта ўвесь час гавораць на сваёй незразумелай англьскай мове.

Тоўстая няня незадаволена бурчыць, што госьці прыходзяць калі ім хочацца, ня думаюць, што дзеткам трэба спаць, ды і прыносяць адны толькі цацкі замест цукерак і печыва. Я стаю, амаль страціўшы мову, бачу, што ў аднаго хлопчыка, Алёшы, ня так, як належыць, расьце ручка, унутар правалены грудзі. А побач шчасьлівая да сьлёз амэрыканка ня можа дачакацца, калі забярэ яго з сабою, песьціць і цалуе малога. У Алёшы вельмі дзіўныя вочкі, у іх шмат перажытага, яны такія дарослыя, але хлопчык нічога ня можа сказаць. Раптам цягнецца да мяне і я бяру яго на рукі. Нарэшце ён усьміхаецца, а побач радасная амэрыканка, яна задаволена, што ён сьмяецца.

Да нас падыходзіць яшчэ адна жанчына, паказвае забруджаную чырвонымі кроплямі пялюшку. Я тлумачу ёй па-нямецку, што гэта ня кроў, а чарніла ад штэмпэля, якім у прытулку пазначаюць бялізну.

Доўга я зь імі не прабыў. Сяджу на вуліцы і думаю: хоць бы ім сапраўды не перашкодзілі забраць гэтых дзетак, хай бы вярнулі ім там здароўе.

У нашым горадзе людзі, якія выказваюць жаданьне усынавіць дзяцей з прытулка, павінны чакаць у чарзе ня меней, як шэсьць гадоў. Звычайна гэта заможныя сем ´і, якія ня маюць сваіх дзетак, але ніхто зь іх не пагаджаецца браць з паталёгіямі, усе чакаюць на здаровых. Праўда, пазьней я даведаюся, што ёсьць у Горадні адна ні на кога не падобная жанчына, якая выявіла жаданьне ўзяць на выхаваньне хлопчыка, які нарадзіўся бяз ручак.

Зараз, калі я пішу гэтыя радкі, адзінаццаць нашых маленькіх гарадзенцаў недзе ўжо далёка за акіянам. Нехта ў Каліфорніі, хтосьці ў Нью-Джэрсі, Мінэсоце і іншых штатах. Як ім там? Думаю, добра. У іх па-сапраўднаму зьявіўся шанц у жыцьці. Там у іх будуць новыя імёны і прозьвішчы, да чатырнаццаці гадоў яны будуць мець грамадзянства Рэспублікі Беларусь, а пазьней змогуць выбіраць сабе Радзіму. Дарэчы, ад іх ня будуць хаваць таго, што яны зь Беларусі, з Горадні. Акрамя таго, ў свой прытулак, што знаходзіцца на краю леса, будуць дасылаць лісты і здымкі. Новыя бацькі нават абяцалі прывозіць іх на Радзіму, каб дзеткі маглі бачыць, дзе яны нарадзіліся і зрабілі першыя крокі.

Эх, Беларусь, Беларусь, чаго толькі ня бачыў твой лёс... Колькі ж на тваёй зямлі было сірот.

Я сяджу ў аўтобусе і ўзгадваю апавяд аднаго знаёмага, які некалькі гадоў працаваў у афрыканскіх краінах. Ён распавядаў мне выпадак, калі сям ´я швэдзкіх дыпляматаў усынавіла двух чорных хлопчыкаў, таксама ад нараджэньня моцна хворых. Тады я ня вельмі гэта сабе ўяўляў, гэта здавалася мне проста апавяданьнем.

У аўтобус зьбіраюцца амэрыканцы, і я адчуваю на сабе іх позірк, разумею, што трэба ім нешта казаць. Яшчэ раз па-нямецку тлумачу, што пакуль яны не ад ´едуць зь дзецьмі з Горадні, нічога пісаць ня буду. Аднак адчуваю, што іх я не пераканаў, праўда, размова на шчасьце завязваецца аб іншым. Ім спадабаўся наш горад, а пра Беларусь яны нічога ня чулі, ведаюць, што быў толькі Савецкі Саюз.

Я развітваюся зь імі, а яны кажуць, што празь некалькі дзён ад ´едуць. Праўда, яшчэ і праз два тыдні выпадкова сустракаў іх у горадзе, болей мы аднак не размаўлялі...

У маленькім габінэце загадчыцы дзіцячага прытулку цёпла і ўтульна. Мы вядзём гаворку аб нашых дзецях. У жанчыны сьлязяцца вочы, але яна ўсё ж рада за гэтых дзетак, бо будучыня іх у нас так і магла б застацца на ўсё жыцьцё пакалечанай. Дарэчы, з падобным вопытам яна знаёмілася ў калегаў з суседняй Польшчы і ад іх таксама ня чула ніякіх нараканьняў. Вельмі верыць у тое, што яе выхаванцы паправяць сваё здароўе ў далёкай краіне і ўдзячна, што ў сьвеце ёсьць людзі, якія так любяць дзяцей.

Неяк на працы адна мая каляжанка апавядала, што павезла ўвечары сваё дзіця да доктара, узяўшы зараней талён. Прычым ехала праз увесь горад тралейбусам, на вуліцы падаў дождж, а калі прыйшла ў прызначаны час, выявілася, што доктар дзесяць хвілін як адыйшоў, не захацеў болей чакаць. Так і вярталася з хворай дзяўчынкай праз увесь горад пад сцюдзёным дажджом.

Шмат нам за семдзесят гадоў гаварылі пра дармовую мэдыцыну, пра жыцьцё на Марсе, толькі вось выявілася, што пра чалавека ў гэтай краіне ніхто і ніколі ня думаў. Чалавек заўсёды заставаўся для сістэмы нечым абстрактным. Вучылі: калі бедныя — значыцца добрыя, а багатыя — дрэнныя. Аднак гісторыя ня церпіць падману, ад каго б ён ні зыходзіў і ўсё ўрэшце ў гэтым сьвеце займае належнае месца.

Колькі часу мінула, як я бачыў маленькага Алёшу. Зараз ён магчыма ўжо не Алёша, а можа Джон. Толькі вельмі хацелася б, каб ручка ў яго расла, як ва ўсіх людзей і выпрасталіся грудзі. А ўсё астатняе ён знойдзе ў гэтым жыцьці сам.

М. МІКАЛАЙЧЫК.

● *Кнігарня*

ФАКСІМІЛЕ ВАЦЛАВА ЛАСТОЎСКАГА

У выдавецтве «Універсітэцкае» выйшла з друку кніжка факсімільнага тыпу — «Кароткая гісторыя Беларусі» Власта. Тыраж яе 30 800 паасобнікаў, каштуе —21 рубель. Як вядома, пад псэўданімам Власт выступаў Вацлаў Ластоўскі — гісторык, пісьменьнік, мовазнаўца, публіцыст, старшыня рады БНР, а пазьней акадэмік АН Беларусі. Арыштаваны ў Менску ў 1930 г., расстраляны ў 1938. Рэабілітаваны савецкімі ўладамі толькі ў 1988 годзе.

Ня дзіва, што гэты вялікі беларус нават пасьля сьмерці выклікаў у ворагаў нянавісьць. Бээсэсэраўскія ўлады ўвесь час замоўчвалі ягонае імя й спадчыну. Справядлівасьць вярнулася. Кніжка Власта ўпершыню была выдадзена ў 1910 годзе ў Вільне і да апошняга часу захоўвалася ў савецкіх спэцхранах. Яе значэньне ў тым, што ўпершыню ацэнкі і высновы нашай мінуўшчыны былі зроблены беларускім дасьледчыкам і з беларускага пункту гледжаньня. Як напісаў ён сам у прадмове: "Гісторыя — гэта фундамэнт, на каторым будуецца жыцьцё народу. І нам, каб адбудаваць сваё жыцьцё, трэба пачаць з фундамэнту, каб будынак быў моцны. А фундамэнт у нас важны, гісторыя наша багата: «жатва многа, а делатель мало», як кажэ сьвятое пісаньне. Поле пустое, бо сыны бацькаўшчыны нашай к чужым у наймісты пайшлі, чужыя гумны і засекі багацяць!»

Пасьлямоўе да «Кароткай гісторыі Беларусі» напісаў прафэсар А. Грыцкевіч.

С. АСТРАВЕЦ.

● *Цытаты*

ПАДВОЙНАЕ ГРАМАДЗЯНСТВА? МАЛАРЭАЛЬНАЯ СПРАВА

Газэта «Глос з-над Немна» зьмясьціла гутарку з паслом польскага Сойму Т. Бенем, віцэ-кіраўніком камісіі па сувязях з палякамі за мяжой. На пытаньне аб магчымасьці ўвядзеньня падвойнага грамадзянства для палякаў з-за мяжы, ён адказаў у прыватнасьці наступнае:

«Вяртаньне грамадзянства мае безумоўна вялікае значэньне, збольшага эмацыянальнае. З прагматычнага пункту гледзішча гэта мела б аднак вялізныя арганізацыйныя складанасьці, бо грамадзянства дае ня толькі правы, але і абавязкі: вайсковай службы, сплаты падаткаў, прычым у коштах гэтай дзяржавы. Гэта датычыць урэгуляваньня паміж дзвюма краінамі вялікай колькасьцю складаных праблемаў, якія датычаць такіх правоў і абавязкаў.

У падобных умовах, на маю думку, больш рэальна гаварыць аб увядзеньні чагось накшталт грамадзянскай карты, якая б сьведчыла аб сувязях той ці іншай асобы з Польшчай. Яна б давала людзям, якія ў выніку трагічнага лёсу былі адцятыя ад Бацькаўшчыны, права безвізавага прыезду ў Польшчу і трактаваньня іх на яе тэрыторыі як польскіх грамадзянаў».

М. М.

БЕЛАРУСКАЯ КАЗАНЬ

Ужо на працягу паўтара месяцаў у Гарадзенскай Малой базыліцы — фарным касьцёле беларускія каталікі штонядзелі маюць сьвята: сьвятая імша й сьпевы гучаць у роднай мове. Не зважаючы, што яна адбываецца адразу пасьля польскай, вернікаў зазвычай бывае нямала. У апошняй бралі ўдзел сэмінарыстыя, прыйшлі дзеці, якім лягчэй падрыхтавацца да першага прычасьця на беларускай мове, а не на польскай. Ходзяць на імшу і моладзь, і людзі сталыя, цётачкі і бабулькі. І ўсім ім падабаецца ў касьцёле — самым вялікім на Беларусі, у якім яны не адчуваюць сябе купкай дзівакоў. А ўсё таму, што зьвяртаецца да вернікаў па-беларуску ксёндз-пралат Ю. Трубовіч, безумоўны для іх аўтарытэт, чалавек, якому яны давяраюць, да якога прыходзяць спавядацца. Такім чынам, беларускай імшы ніхто ня дзівіцца, бо яна стала нармальнай зьявай, як і беларускае выкладаньне ў гарадзкіх школах або аб ´явы на беларускай мове ў гарадзенскіх тралейбусах.

С. АСТРАВЕЦ.

ПОЛЬСКІЯ НАВІНЫ

● Кракаўская вайсковая акруга

У Польскім Войску адбываецца рэарганізацыя. З часткі некалі другараднай Варшаўскай вайсковай акругі створана новая — Кракаўская. Акруга ахоплівае абшар з 25 ваяводзтваў. У яе складзе 28 тысячаў жаўнераў, некалькі сотняў танкаў, шмат вэрталётаў. Новая акруга створана дзеля абароны ранейшых тылоў — усходняй часткі краіны. Апроч двух вышэйназваных у Рэспубліцы Польшчы існуюць яшчэ дзьве вайсковыя акругі — Шлёнская і Прыморская.

● Кантрабандныя цыгарэты

Польская дзяржава вельмі церпіць ад кантрабанднага ўвозу ў краіну тытунёвых вырабаў. Гэтыя страты сёньня ацэньваюцца ажно ў 1—2 більёны злотых. Дзіва што, калі ўвесь прыбытак прапляе паўз дзяржаўную кішэню, а між тым адзін пачак «Данхіла» каштуе 18 тысячаў злотых. Каб справіць становішча, палякі ўвялі гэтак званы акцызны падатак на продаж цыгарэтаў, бэнзіну й сьпіртусу.

● Жаўнеры ўдачы

У Кракаўскім судзе разглядаецца справа двух маладзёнаў-кракавякаў, якія займаліся найманам ахвотных паваяваць у Харватыі. Абодвум ім пагражае турэмнае зьняволеньне ў 10 гадоў. Тых жа, хто без згоды дзяржаўных уладаў пайшоў у замежныя наёмнікі, можа чакаць удвая меншы турэмны тэрмін.

● «Чырвоная ртуць»

Польскім спэцыяльным службам давялося ўжо чатыры разы біць трывогу з нагоды спробаў правезьці праз Польшчу транзітам з усходу на захад ядзерных галовак. Адна такая галоўка ацэньваецца ў 1 мільён даляраў. Чатыры таксама разы паступалі падобныя сігналы з былой сядзібы Савецкай Арміі ў Легніцы і тры сігналы з прыморскай поўначы. У некаторых з паведамленьняў фігуравала таямнічая назва «чырвоная ртуць», г. зн. адно з радыёактыўных рэчываў. Аднак дагэтуль не ўдалося высьветліць, што ж канкрэтна называецца такой ртуцьцю. Палякі лічаць, што легенда аб рэчыве з падобнай назвай створана была КДБ і ГРУ СА.

● Варшавякі езьдзяць ціха

У Варшаве зарэгістравана 550 тысячаў легкавых аўтамабіляў. Такім чынам 1 легкавік прыпадае на кожных 3 сталічных жыхары. Паводле даўнейшых сацыялістычных прагнозаў, гэты паказчык меў быць дасягнуты толькі ў 2010 годзе! Варшавякі, падобна, вельмі ўсьцешаны з гэтага факту. Адна няўручнасьць: машын на вуліцах настолькі шмат, што даволі часта езьдзіць даводзіцца з хуткасьцю 20—30 кілямэтраў за гадзіну.

● Спалілі сьцяг Эўропы

Нядаўна ў Кракаве адбылося маніфэставаньне 150 маладзёнаў, якія належаць да «Польскай всупльноты неподлеглэй». Яны скандзіравалі: «Польшча — для палякаў»! Яўрэі і немцы — прэч!». Потым на пляцы рынку яны спалілі сьцяг Эўропы. Паліцыя ня ўмешвалася.

Падрыхтаваў С. АСТРАВЕЦ.

БАІ МЯСЦОВАГА ЗНАЧЭНЬНЯ

Мала-памалу набірае хуткасьць непаразуменьне паміж вернікамі праваслаўнай царквы і інстытутам мясцовай улады ў Горадні. Ігуменя Гаўрыіла самастойна пачала аднаўляць кляштар ў традыцыях праваслаўя. Згодна яму, над архітэктурным комплексам вуніяцкага храма ўзьняліся праваслаўныя крыжы, а над Сергіеўскай царквой пачалі ўзводзіцца рыштываньні для будовы званіцы. Але ініцыятыву прыпынілі дзеля захаваньня гісторыка-архітэктурнай спадчыны Горадні. Вернікі ж на чале з Ігуменяй вырашылі не здавацца і працягваць працы, матывуючы свае захады неабходнасьцю традыцый праваслаўя.

Упраўленьне па рэстаўрацыі і кансэрвацыі помнікаў архітэктуры пры гарвыканкаме зацікаўлена ў тым, каб захаваць старажытныя будовы ў іх першасным выглядзе. Гэта, як разважае кіраўнік упраўленьня спадар А. Хамко, захавае стылі розных эпох, дапаможа лацьвей разабрацца з накірункамі гістарычнага разьвіцьця горада. Зьмены ж на карысьць тых ці іншых асоб, іх амбіцый, нанясуць вялізарную шкоду архітэктурнай спадчыне Горадні. Вернікі быццам бы й няшмат жадаюць зьнешніх зьменаў, на першы погляд самае простае: збудаваць купал на Сергіеўскай царкве, але яго там ніколі не існавала,— працягвае Хамко. Каб збудаваць адпаведны купал, трэба шмат чаго зьмяніць ў праэкце даху, умацаваць нясучыя перагародкі, на якіх плянуецца ўзьвядзеньне купала. Затым патрэбны высокакваліфікаваныя праэктанты, якія з улікам тагачасных традыцый маглі б выканаць працёж. Узьвесьці ўсё гэта з улікам гістарычных традыцый вельмі складана.

Так разважае начальнік упраўленьня пры гарвыканкаме. Што ж думае у гэтым выпадку другі бок? Матушка Гаўрыіла, усчуўшы аб мэце візіту, тлумачыць свае захады як рэч натуральную. Папершае, гэтае месца для кляштара абрала сьвятая Багародзіца, і калі яна выбрала, то мы, яе дзеці, павінны толькі выконваць запаветы.

— Але ж у свой час пабудова належыла вуніятам?

— Я нічога ня маю супраць вуніяцкай веры, усе накірункі веры ў Бога — ад яго Усявышняга, яму на страшным судзе лічыць, хто годны, а хто вінаваты. Скажу за сваю праваслаўную веру, ёй хутка дзьве тысячы год, яна паўстала значна раней каталіцызму, лютэранства, вуніяцтва. На Беларусі гэта самая старажытная вера, ёй ужо 1000 год. Я ня лічу верай паганскія вераваньні ў гісторыі беларускай дзяржавы. Хоць і гэта ігнараваць нельга. І ўсё-такі паважаючы гісторыю, мы ня можам адмовіцца ад сваіх вытокаў. Супраць нас паўсталі ўлады, але ніхто ня спытаў, з чаго мы хочам пачаць. Найперш жадаем аднавіць унутраны інтэр´ер храма. Каб вернік адчуваў, куды ён завітаў. Што датычыць званіцы, зь цягам часу будзем будаваць і яе, зараз няма сродкаў, майстроў, але без званіцы храм ня будзе выконваць сваю місію.

— Гэта парушыць архітэктуру?

— Яно так, але нам не прапаноўваюць іншых варыянтаў.

— Напрыклад?

— Напрыклад, месца для будовы новага храма. Калі так будзей надалей, то сваё пытаньне мы вырашым на болей высокім узроўні...

Вось такая незвычайная гісторыя ўзьнікла паміж уладамі і праваслаўнай царквой у Горадні.

Г. ЛІСТАПАД.

РЭДАКЦЫЙНЫ КАМЭНТАР. Мы палічылі магчымым зьмясьціць гэты матэрыял дзеля паказу пазіцыі мясцовага царкоўнага кіраўніцтва ў канфлікце вакол Базыльянскага кляштара, хоць маем іншы пункт гледжаньня ў гэтым пытаньні. Недарэчна выглядае сьцверджаньне нібы аб тым, што праваслаўе — першасная хрысьціянская рэлігія, адрозна ад каталіцтва, зь якім гэтыя дзьве веры складалі, як вядома, адзіную плыню да раскола царквы. У старажытнай Горадні існавала багата прыгожых праваслаўных храмаў, але гэта зусім не азначае, што будынкі, якія сёньня стаяць на іх месцы, трэба руйнаваць або пертвараць у цэрквы. Гэта ж датычыць і кляштара, які ад сваёй пабудовы быў менавіта вуніяцкім. Па-варварску выглядалі калісьці царкоўныя купалы на гатычным касьцёле Вітаўта, таму нельга перарабляць і вуніяцкую царкву. Іншая справа пабудаваць новую праваслаўную царкву ў новым месцы. Гэтым самым адразу быў бы вырашаны канфлікт. Аднак гэта больш падобна да адгаворкі. Куды як прасьцей заняць прыгожы вуніяцкі кляштар, выдатна адрэстаўраваны, тым больш начальства абедзьвюма рукамі «за»...

Фота Б. МЕШЧАРАКОВА.

НАВІНЫ БЕРАСЬЦЕЙШЧЫНЫ

Міжнароднай арганізацый «Глабальная экалёгія» аб´яўлена аб рашэньні бязвыплатна выдзяліць Беларусі 1 мільён даляраў для абароны і захаваньня экалягічнай сістэмы Белавежскай пушчы. У мінулым годзе адпаведны дар быў прадастаўлены Польшчы для абароны Белавежскага нацыянальнага парку. У выніку дапамогі будуць прадпрыняты мерапрыемствы па захаваньню экасістэмы на 200 тысячах гэктарах гэтага аднаго з найбольшых лясоў у Эўропе, якому ў апошні час сур´ёзна пагражае прамысловае забруджваньне паветра і неразумная эксплуатацыя зямлі.

* * *

Вялікую папулярнасьць у апошні час заваёўвае гандаль дамавінамі. Зь Беларусі і Украіны прадпрымальныя гандляры вязуць свае груваскія вырабы ў Польшчу, дзе гэты тавар у вялікай цане. Адна труна каштуе там на кірмашы каля двух мільёнаў злотых. Чысты прыбытак з адной труны складае 30—35 тысяч рублёў.

* * *

Па некаторых зьвестках, у Баранавічах павінна зьявіцца ўласнае ВНУ. Ініцыятыва яго адкрыцьця зыходзіць ад архіепіскапа Казіміра Сьвёнтака-апостальскага адміністратара каталікоў Беларусі. Вывучэньне багаслоўя будзе ў навучальнай установе адным з асноўных.

* * *

Берасьцейскі гарвыканкам прад´явіў новыя патрабаваньні да камэрсантаў і бізнэсмэнаў. Цяпер за ліцэнзію на права гандлю сьпіртным патрэбна заплаціць у гарадзкую казну 100 тысяч рублёў, за тытунёвыя вырабы — 30 тысяч. Калі яшчэ месяц назад у горадзе 130 камэрцыйных крамаў гандлявалі алкагольнымі і тытунёвымі вырабамі, то на сёньняшні дзень усяго 29 прадаюць сьпіртное і 30 — цыгарэты. Астатніх стрымлівае не сума ў 100 ці 30 тысяч, а немагчымасьць гандляваць айчыннай прадукцыяй.

Выручка ад выдачы ліцэнзій склала 4.100 тысяч рублёў. Гэтыя грошы пералічаны на пазабюджэтны рахунак гарвыканкама і пойдуць на выкананьне сацыяльнай праграмы. У прыватнасьці, 40 працэнтаў выручаных грошай будзе выплачана незаможным і сацыяльна не абароненым жыхарам.

П. ЖЭБРАК,
кар. «Пагоні» па матэрыялах газэт «Брестский курьер» і «Вечерний Брест».

«ЗАГАД № 1 — ПАЗБАВІЦЬ ВОЛІ...»

СРОДКІ масавай інфармацыі рэспублікі, дый не толькі, з зайздросным пастаянствам вяртаюцца да падзей больш чым 50-цігадовай даўніны. Асаблівую ўвагу прыцягваюць дасьледаваньні і сьведчаньні аб дэпатрацыі насельніцтва. Рэгіён Заходняй Беларусі, і Гродзеншчына ў прыватнасьці, не стаў выключэньнем у ланцугу злачынстваў сталінскіх апрычнікаў. Аб гэтым гавораць факты.

Так, летась часопіс «Политический собеседник» асьцярожна прывёў лічбу: з вызваленых земляў заходняй часткі Беларусі было «адселена» 25 тысяч асаднікаў, іншых прадстаўнікоў адміністрацыі даваеннай буржуазнай Польшчы. Вось некалькі штрышкоў. Не адкаснулася дэпартацыя, напрыклад, і Ваўкавышчыны. Тут зьдзейсьнілі сапраўдную апэрацыю па высяленьні тых жа асаднікаў. Пра гэта адкрыта заявілі кіраўнікі раёна 15 красавіка 1940 года, калі праводзілася першая партыйная канфэрэнцыя.

Адзначалася, што вялікую работу ў патрэбным накірунку правялі партарганізацыі. Улік асоб, што падлягалі выдаленьню, праводзіўся з захаваньнем поўнай канспірацыі. І як вынік — адсутнасьць эксцэсаў, уцёкаў. Сяляне-актывісты таксама бралі чынны ўдзел у апэрацыі, прадуманай па-вайсковаму дакладна і ўсебакова. Аднак пасьля высяленьня асаднікаў і лесьнікоў колькасьцю да 250 гаспадарак, іншыя сем 'і, гавораць архіўныя дакумэнты, здолелі ўхіліцца ад ўліку.

Між іншым, узгадваецца, што дрэнна захоўвалася маёмасьць ужо ад 'ехаўшых рэпрэсаваных «паліцыянтаў, белагвардзейцаў, афіцэраў, правакатараў». І вынік праведзенай работы — такім чынам зьліквідаваны кантррэвалюцыйныя, паўстанцкія і дывэрсійныя гнёзды. Маўляў, у Ваўкавыску былі шырока разгорнуты сеткі паліцэйскай агэнтуры і ваенна-фашыстоўскіх арганізацыяў накшталт «Саюза рэзэрвістаў», «Саюза асаднікаў», «Стральца», «Млодай весі», філіі «Міжсаюзнага камітэта па барацьбе з камунізмам». Апошні быў найбольш шкодны, бо нібыта праводзіў вялікую контррэвалюцыйную дзейнасьць і меў свае нізавыя зьвеньні ў шэрагу населеных пунктаў...

Пошук «ворагаў народа» неўзабаве разгарнуўся на ўсю моц. Мэтады і прыёмы пасьпяхова перакладаліся на заходне-беларускую глебу з матухны-Расеі. Выкрыцьцё «непажаданых элемэнтаў» прымала масавы характар. У тым жа Ваўкавыску ў час правядзеньня агульнага ўезднага партыйнага схода яшчэ 3 студзеня 1940 года нехта Ліхачоў зазначыў: многа гаворым пра пільнасьць, а ва ўездным выканкаме сядзіць Матысік — член белапольскага руху ППС. Тагачасны пракурор раёна Ціт Фёдаравіч Жаркевіч дадаў: многа ў школах працуе жонак афіцэраў і асаднікаў. Ёсьць матэрыялы, дзе сяляне чатырох вёсак падпісаліся пад лістом за вызваленьне памешчыка.

Кропку ў гэтай гутарцы ставіць начальнік уезднага аддзела НКУС Грыднёў. Па-армейску проста ён давёў да прысутных: «Панамарэнка даваў інструкцыю кожнаму з нас. Задача нумар адзін — пазбавіць волі паноў і паліцэйскіх, і мы гэта зрабілі».

«Паляваньне за ведзьмамі» вялося па ўсяму фронту, і не толькі супраць жыхарства польскай нацыянальнасьці. Архівы захавалі і такое сьведчаньне. У Ваўкавыску ў маі 1940 года быў выключаны з партыі Рыгор Міканоравіч Шацкіх, рускі, вахцёр пры аддзеле НКУС. Нібыта многа піў гарэлкі, пасварыўся ў прысутнасьці пабочных з калегам па рабоце Часоўскіх, прычым з прымяненьнем штатнай зброі. Меў сувязь з варожымі элементамі, высланымі за межы Беларусі. Шацкіх садзейнічаў ім, папярэджваў аб датах высылкі, дапамагаў хавацца. Тыя, хто ўцёк, былі злоўлены. І сёньня Шацкіх, маўляў, атрымлівае пісьмы ад сям 'і высланага паліцэйскага.

Шкада, што мы не ведаем пра далейшы лёс Рыгора Шацкіх. Але яго будучыня, бачна па ўсім, была незайздроснай. Як і доля дачкі дэпартаванага паліцэйскага, якая вяла перапіску з чалавекам, які запаў ёй у сэрца.

ГРОДЗЕНСКІ навуковец І. І. Коўкель у сваім дасьледваньні «Аб дэпартацыі насельніцтва з Заходняй Беларусі», у 1939—1941 гадах лічыць, што ўсяго з тэрыторый Заходняй Беларусі, Заходняй Украіны і Літвы дэпартавана ўглыб СССР 1.114.000 чалавек грамадзянскага насельніцтва, а таксама 336.000 уцекачоў з тэрыторый, ужо на той час захопленых фашыстамі. Да ліку дэпартаваных вучоны адносіць і 230.000 польскіх жаўнераў і афіцэраў, узятых у палон.

Апошняя лічба, на маю думку, найбольш спрэчная. Напрыклад, газэта «Известия» ад 29 верасьня 1991 года сьведчыць: польскіх ваеннаслужачых, якія сталі палоньнікамі Чырвонай Арміі ў 1939 годзе, было 130.242 чалавекі.

Аднак, падаецца, колькасьць гэта зьменшана. І каб пераканацца, неабходна пагартаць пэрыядычны друк за верасень таго ж года, дзе штодня прыводзіліся параможныя рэляцыі Гэнштаба Чырвонай Арміі. Толькі з 17 па 21 верасьня было ўзята ў палон 120.000 вайскоўцаў польскіх Узброеных Сіл. Але зьвесткі друкаваліся амаль да кастрычніка, таму, няцяжка наблізіцца да лічбы — 234.500 чалавек. Прычым, гэта без уліку кавалерыстаў пяці палкоў, захопленых у канцы верасьня. Аналіз зроблены мною паводле перадрукаў газэты «Чырвоная зьмена».

Так што гарадзенскі гісторык І. І. Коўкель мае больш рацыі, чым маскоўскія журналісты. Перадусім, ён удакладняе, што сярод 1.114.000 дэпартаваных было — 703 тысячы палякаў, 217 тысяч украінцаў, 83 тысячы яўрэяў, 56 тысяч беларусаў, 35 тысяч «палешукоў», 20 тысяч рускіх і летувісаў. У Сібір таксама былі адпраўлены 198 тысяч яўрэяў і 138 тысяч палякаў, якія шукалі паратунку на савецкай тэрыторыі з пачаткам гітлераўскай агрэсіі супраць Польшчы.

Вядомая расійская даследчыца В. С. Парсаданава мяркуе, што па палітычных матывах рэпрэсавана без суда і сьледства, нават без абвінавачваньня каля 10 працэнтаў насельніцтва Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі. З дакумэнтаў, выдадзеных у Вашынгтоне, вынікае наступнае: з Беласточчыны, Горадні, Ліды і Вільні дэпартавана 300 тысяч чалавек, з Навагрудка і Палесься — 200 тысяч, Валыні — 150 тысяч. Сюды ж замежныя гісторыкі ўключаюць і 210 тысяч мужчын, прызваных у рады Чырвонай Арміі.

Падлічыць колькасьць насельніцтва, сілком адарванага ад родных котлішчаў за межы Гарадзеншчыны ў яе цяперашніх контурах, справа нялёгкая, і чакае свайго сумленнага дасьледчыка. Будзем спадзявацца, што з часам выслоўе «Нішто не забыта, ніхто не забыты» пераўтворыцца замест зашмальцаванага ідэялягічнага штампа ў рэалізаваную на практыцы сапраўднасьць.

В. ЗАДАЛЯ,
дэпутат вабласнога Савета.

Але яна ўжо мае сваю касьмічную навуку

У Горадні зьявіўся яшчэ адзін акадэмік. І стаў ім доктар медыцынскіх навук, вядомы на Беларусі і далёка за яе межамі навуковец Анатоль Іванавіч Яроцкі. Рэдакцыя «Пагоні» віншуе Анатоля Іванавіча з наданьнем яму званьня акадэміка акадэміі імя К. Э. Цыялкоўскага, жадае яму посьпехаў і яшчэ доўгай плённай працы. А чытачы нашай газэты маюць магчымасьць першымі прачытаць інтэрвью з Анатолем Іванавічам, які адказвае на пытаньні Сяргея Лаўніка ўжо ў якасьці акадэміка.

Беларусь ня мае сваіх касьмічных караблёў

— Анатоль Іванавіч, абраньне акадэмікам было для Вас навіною ці Вы ўжо чакалі такога ходу падзей?

— На розных паседжаньнях у Маскве, у прыватнасьці на чытаньнях Цыялкоўскага, усім іх удзельнікам было вядома, што ў гэтым годзе пройдуць выбары новых акадэмікаў. Каго абяруць — гэта павінны былі вызначыць галасаваньні, якія адбыліся 27 кастрычніка пад час паседжаньня прэзідыума акадэміі. І вось віцэ-прэзідэнт гэтай высокай навуковай установы акадэмік Касмалінскі даслаў мне тэлеграму аб аднагалосным абраньні мяне акадэмікам.

— Акадэмія імя Цыялкоўскага — гэта навуковы цэнтр разьвіцьця касманаўтыкі былога Савецкага Саюза, а зараз СНД. Скажыце, калі ласка, зь якімі накірункамі дзейнасьці зьвязана Вашая праца, над якімі праблемамі Вы працуеце?

— Ідзе інтэнсіўная распрацоўка праграмаў, будуюцца караблі, якія павінны будуць ляцець на Марс. Над гэтым самастойна працуюць навукоўцы ЗША і спэцыялісты СНД. Ляцець прыйдзецца прыкладна 3,5 года. У часе палёту касманаўты будуць трапляць у праменістыя вобласьці іншых галактык. Як павядзе сябе чалавек у тых умовах, ніхто зараз ня ведае, нягледзячы на вялікую інфармацыю, якою мы валодаем. Таму на прадстаўнікоў біялагічнай і медыцынскай навук ускладзены абавязак распрацаваць праграмы па процістаяньню чалавекам ўкачваньню (такую назву мае хвароба руху, якая ў касманаўтаў, нягледзячы на іх высокую падрыхтаванасьць, усё роўна мае месца). Створана група навукоўцаў, куды ўваходжу і я, праца якой накіравана на стварэньне сістэм супраціўленьня шкодным і незвычайным фактарам касьмічнага палёту. Я, у прыватнасьці, у мінулым годзе на чытаньнях Цыялкоўскага рабіў вялікую прамову на тэму, якая тычылася кампанэнтаў, ствараючых такую біялагічную сістэму. Я выпрацаваў 35 правілаў, якія касманаўт павінен выконваць штодзень. І гэтыя мае правілы ўжо сёньня далі яшчэ 364 новых правілы, якія проста неабходны касманаўтам для таго, каб абсалютна фэнаменальны палёт на Марс прайшоў пасьпяхова.

— А якія асноўныя накірункі працы фізіёлагаў, што працуюць з так бы мовіць будучымі «марсіянамі»?

— Самым эфектыўным сродкам падрыхтоўкі ёсьць гарманічная, дэтальна арганізаваная фізічная падрыхтоўка, фізічная дасканаласьць. А гэта ў першую чаргу мае на ўвазе актыўнасьць усіх груп мышцаў, таму што калі ў стане невясомасьці раптоўна выпадае актыўнасьць розных функцыянальных сістэмаў, то чалавек слабне, памяншаецца разумовая і фізічная працаздольнасьць. Зараз мы распрацавалі шэраг комплексаў так званага оптымума мышачных нагрузак. Для таго, каб стварыць такі оптымум, трэба разьлічыць асабіста для кожнага чалавека рытм мышачных высілкаў, інтэнсыўнасьць мышачнай дзейнасьці, яе характар. Для дасягненьня станоўчага выніку неабходна адзінства адаптацыі руху, цеплавой адаптацыі і праменнай. Як гэта зрабіць канкрэтна? Напрыклад, гуляць у вялікі тэніс, праводзіць трэніроўкі не ў цяньку раніцою ці ўвечары, а пад прамымі праменьнямі сонца, у самы сьпякотны час. Гэта маленькі прыклад. Але калі чалавек будзе сябе рыхтаваць да такіх незвычайных умоў жыцьця, то паступова выпрацуецца вельмі высокая астоістасьць арганізму да тых 65 інградыентаў, якія вылучылі нашыя дасьледчыкі. Асабіста я, як спэцыяліст у галіне касьмічнай фізіялёгіі, распрацоўваю канкрэтныя прапановы, якія тычацца працэсу рухавой адаптацыі. Гэта вельмі значная частка рэжыму касманаўта. Калі ён ляціць у касьмічным караблі працяглы час, то на яго стан пачынае ўплываць невясомасьць.

Слабне сардэчна-сасудзістая дзейнасьць, падае моц нервовых працэсаў, чалавек робіцца менш ураўнаважаным. І каб касманаўт мог жыць і працаваць у такіх умовах, ён праз кожную гадзіну сваёй прафэсійнай працы павінен выконваць пэўную праграму мышачнай дзейнасьці.

— Калі не сакрэт, то якія канкрэтна практыкаваньні выконваюць касманаўты пры падрыхтоўцы да палёту на зямлі і ў час палёту ў космасе?

— На караблі адбываецца незвычайнае ўздзеяньне сіл паскарэньня. Касьмічны карабель авяртаецца. Больш таго, касманаўт, калі глядзіць на прыборы, робіць рухі галавою, і тут пачынае дзейнічаць новы від паскарэньня — паскарэньне Карыоліса. Таму, каб пазбавіцца непрыемных наступстваў ад узьдзеяньня гэтага паскарэньня, мы ў наземных умовах пачынаем рыхтаваць касманаўнаў, каб яны маглі супрацьстаяць шкодным уплывам. Калі казаць навукова, мы выпрацоўваем статакінетычную астоістасьць. Якія практыкаваньні? Напрыклад, калі рабіць нахілы галавой узад-уперад, управа-улева, рухі па ходу гадзіньнікавай стрэлкі і супраць гэтага ходу, спачатку ў павольным тэмпе, а потым, як ўзьнікне трэніраванасьць, у максімальным, гэта ўжо дасьць свой вялікі вынік. Дастаткова трэніровак на працягу трох дзён, каб чалавек мог ужо пераносіць такую нагрузку як 10—15-цігадзінны пералёт у самалёце без аніякіх шкодных наступстваў.

Хачу сказаць яшчэ вось аб чым. Чалавек у сучасных умовах знаходзіцца ў стане так званай гіпакінэзіі і гіпадзінаміі, у выніку чаго арганізм вельмі моцна аслабляецца. Мы прызвычаіліся да жыцьця толькі галавою ўверх. А становішча галавою ўніз (яно нярэдка ўзьнікае ў касманаўнаў пад час касьмічнага палёту) пераносіцца вельмі цяжка, твар наліваецца крывёю, узьнікае цяжар, а ў людзей сталага ўзросту могуць лопнуць сасуды. Каб гэтага не адбывалася, прырода стварыла асобны орган, які закладзены ў аорце і каратыдным сінусе сэрца. Гэты орган успрымае ўзьдзеяньне кампрэсіі крыві, калі чалавек знаходзіцца ў становішчы галавою ўніз, кроў ад ног адлівае да галавы і пры нармальнай дзейнасьці гэтага прэсадэпрэсорнага аналізатара адбываецца сасудзістая рэакцыя, уціскаьне сасудаў галаўнога мозгу, кроў выціскаецца з мозга, і чалавек адчувае палёгку. Таму для трэніроўкі гэтага паміраючага ў звычайных умовах аналізатара мы даем фізічныя практыкаваньні ў выглядзе перавёрнутага трэнінга ў парах. Вядома, ёсьць яшчэ мноства розных падрыхтоўчых сістэм, якія дапамагаюць рыхтаваць касманаўтаў да палётаў у космасе.

— Да нядаўняга часу існавалі дзьве вялікія касьмічныя дзяржавы — СССР і ЗША. Ці ёсьць зараз сувязі з амэрыканскімі навукоўцамі і на якім ўзроўні знаходзяцца зараз гэтыя адносіны?

— Сувязі, безумоўна, ёсьць. Традыцыйныя чытаньні Цыялкоўскага, прысьвечаныя навуковай спадчыне гэтага генія касьмічнай навукі, зьбіраюць навукоўцы ўсяго сьвету і пад час чытаньняў можна сустрэць спэцыялістаў з ЗША, Англіі, Францыі, Нямеччыны, Фінляндыі.

Так што навуковыя кантакты падтрымліваюцца. Што тычыцца разьвіцьця самой касманаўтыкі, то той пэрыяд, які быў пазначаны пагрозамі зорных войнаў, прымусіў кіраўніцтвы тады яшчэ Савецкага Саюзу пакласьці шмат намаганьняў і сродкаў на тое, каб стварыць моцную сістэму супрацьстаяньня зорным войнам. Гэта дало небывалы штуршок разьвіцьцю нашай касманаўтыкі, узьняло яе на вялікую вышыню. Сумесныя палёты «Апалона» прадэманстравалі перавагі і недахопы і нашай, тады савецкай, і амэрыканскай касманаўтыкі. Калі казаць з пункту гледжаньня спэцыяліста, то ў Злучаных Штатах на вышэйшым узроўні знаходзіцца тэорыя і практыка тэрмадынамікі, таму праблемы, зьвязаныя з тэмпературамі, яны распрацавалі вельмі добра. Усе ведаюць, што амэрыканцы пабылі на Луне ўжо шэсьць разоў. А калі казаць аб падрыхтоўцы чалавечага арганізму да дальніх палётаў, то нашая тэорыя і практыка не пакідаюць аніякіх сумненьняў наконт сваёй найвялікшай эфектыўнасьці.

— Спэцыфічныя асаблівасьці падрыхтоўкі нашых касманаўтаў, касьмічных караблёў зьяўляюцца, вядома, вельмі каштоўнымі, нясуць у сабе пэўную долю сакрэтнасьці.

— Я павінен сказаць, што ідзе вельмі шырокая падрыхтоўка, з удзелам вялікай колькасьці супрацоўнікаў не толькі непасрэдна ў цэнтры падрыхтоўкі, але і за яго межамі. Безумоўна, ёсьць пэўная стрыманасьць. Яна выклікана чыста навуковымі асаблівасьцямі і патрабаваньнямі самой сытуацыі дасьледчага працэсу. Але пад час сустрэч па буйным праблемам агульнага інтарэсу, напрыклад, па праблемам эфірных станцый (а Цыялкоўскі гаварыў аб цэлых эфірных гарадах), мы працуем разам, супольна.

— Анатоль Іванавіч, ці можна гаварыць аб беларускай навуцы касманаўтыцы, аб беларускіх навукоўцах, якія працавалі ў гэтай галіне?

— Безумоўна. Былы віцэ-прэзідэнт АН нашай рэспублікі, яшчэ будучы акадэмікам-сакратаром акадэміі, Дзьмітрыеў (ён сам беларус, вялікі беларускі навуковец) удзельнічаў у паседжаньнях Усесаюзнага фізіялагічнага зьезда і асабіста кіраваў сэкцыяй, у якой разглядалася вялікая колькасьць дакладаў па касьмічным праблемам. Акадэмік Дзьмітрыеў у сябе ў акадэміі і ў інстытуце фізіялогіі меў абсалютна фэнаменальныя, вельмі рэдкія ўстаноўкі, праводзіў дасьледваньні функцыяў вестыбулярнага аналізатара. Аднойчы ён завёў мяне ў сваю лабараторыю і паказаў цэнтрыфугу, у якой дзесяць гадоў без перапынку круціліся розныя жывёлы: марскія сьвінкі, пацукі. Уявіце сабе, якая вялізная і значная інфармацыя для сёньняшняй касманаўтыкі!

Нашыя гарадзенскія навукоўцы ствараюць новыя мадэлі лазэраў, якія таксама будуць карыснымі на касьміных караблях. Ну і сябе я таксама лічу прадстаўніком беларускай касьмічнай навукі.

АРХІЎ

1919: ПРЫЙШЛІ ПАЛЯКІ

**(Заканчэньне.
Пачатак у № 11.).**

МЫ у найбруднейшай Ваўкавыскай турме.

Колькі тут людзей! Найбольш — беларусаў з Гарадзеншчыны.

Цесныя брудныя катухі, па 12 кв. аршын, а ў іх па 20—30 і больш душ.

Мы былі ўражаныя тым, што ў вязьніцы апынулася пераважна беларуская народная інтэлігенцыя: настаўнікі, былыя афіцэры, псаломшчыкі, сьвядомыя сяляне, якія ўзначальвалі розныя народныя арганізацыі. У турме прадстаўнікі амаль кожнай воласьці Гарадзеншчыны, прычым ад некаторых па 3—5 асоб. Вось ляжыць на брудных нарах хворы, зьнямоглы Капітан Хомчык; ён езьдзіў з Горадні ў Беластоцкі Ўезд для запісу ахвочых ў беларускае войска, і быў арыштаваны палякамі; побач зьбіты за ўцёкі з турмы — афіцэр Бекеш; у куце, прыхінуўшыся да дзьвярэй, стаіць сябра Старшыні Ваўкавыскага Уезднага камітэта — Ляхаўскі, які ці мала сіл паклаў, каб здабыць насельніцтву ўезда хлеба; у другім куце купка сялян і сам Старшыня гэтага камітэта — рухавы Данілюк.

Прывялі новых. Пачалі знаёміцца, распытваць, «дзе» і «за што» арыштаваныя. Адказы тыя самыя: арыштаваныя ў роднай Гарадзеншчыне за працу выратаваньня ўцекачоў-беларусаў ад галоднай сьмерці,— за арганізацыю народу.

Папаўзьлі пагрозьлівыя чуткі, што палякі без суда і сьледства расстрэльваюць камітэты. Але спакваля прывыкаеш і да гэтых чутак. Галоўнае — голадна, брудна, вашыва.

На турэмны панадворак выпускаюць толькі на «некалькі хвілін і тое, пераважна тых, хто навучыўся двум словам папольску».

«Пане Падхарунжовы! Можэ пан бэндзе ласкавы выпусьціць мне?»

«Нацыянальная» польская лаянка вылятае з глоткі «начальства» і ўсё ж, часам, просьбіта пускаюць.

Але самае цікавае было наперадзе. Аднойчы па казарме прайшла чутка, што ў турму завітае вышэйшае начальства. У многіх зарадзілася надзея, што начальства разьбярэцца і ўсіх пачнуць выпускаць, бо ж сядзяць невінаватыя людзі.

Адчыняюцца дзьверы камэры, людзей выганяюць з усімі рэчамі на двор і ставяць у два шэрагі. Два доўгія шэрагі польскіх легіянэраў сталі насупраць. Тут жа стаяць і ляскацяць бізунаміі-нагайкамі два польскія афіцэры ў вялікіх чынах.

Але вось афіцэры падыходзяць да «арыштантаў» і загадваюць «зжуцаць» шынялі, паліто, футры, гімнасьцёркі, нагавіцы, боты, чаравікі, магеркі... Насупраць «паны легіянэры» скідаюць зь сябе падраныя «мундзіры», «сподне», атопкі і нацягваюць адзеньне і вопратку «арыштантаў».

Мы было запратэставалі. Не хацелася дабраахвотна аддаваць адзеньне, але легіянэры груба, сілай сарвалі і адзеньне, і абутак.

У вабмен атрымалі мы такія строі, якім не пазайздросьцілі бы сапраўдныя басякі.

Што тут будзеш рабіць? — Відаць ваяўнічай Польшчы на раду напісана апранацца і абувацца ў ва ўсё чужое. Пасьля гэтых пераадзяваньняў ўсе сталі падобныя на сапраўдных арыштантаў, з поўным наборам вошай і іншых кусачых, і ціха, апусьціўшы галовы, разышліся па камерах.

Але гасьцяваць ва «ўтульнай» Ваўкавыскай турме давялося нядоўга: стала вядома, што большую частку арыштаваных, недапытаных у Ваўкавыску, пераправяюць у Беластоцкую турму, дзе і «дадуць рады» бальшавікам.

Настаў і гэты дзень. Доўгая чарада абарванцаў у польскіх шматах рушыла па вуліцах Ваўкавыска на вакзал, адкуль у наглуха зачыненых арыштанцкіх вагонах усіх перавезьлі ў Беластоцкую цэнтральную турму, дзе мы «грэліся» толькі двое сутак. Потым нас пагрузілі ў вагоны і адправілі ў лягер ваеннапалонных Домбэ-Кракаў.

Тое-сёе з падарожжа ў Кракаў.

Была Вялікая Субота. Пасьля абедзенай пахлёбкі нам загадалі стаць на турэмным двары.

Пераклічка цягнулася да ночы.

Халадно.

Арыштанты калоцяцца і нецярпліва чакаюць, калі іх, галодных і разьдзетых, загоняць, нарэшце, у вагоны.

Пагрузіліся, і цягнік рушыў у Варшаву. Прыехалі ў першы дзень Вялікадня пасьля абеду.

«Чыстая» публіка шпацыруе па Венскім вакзале і дзівіцца на «бальшавікоў», сьсінелых ад холаду і голаду.

«Дзе вы ваявалі, на якім фронце?» — пытаюцца ў нас і зьдзіўлена адыходзяць, калі ім кажуць, што ўсіх узялі ў Гарадзенскай губэрні — дома.

Чакаем, што дадуць пад 'есьці, бо ж сёньня Вялікае Хрысьціянскае Сьвята. Пытаемся ў канваіраў, калі будуць карміць. Тыя адказваюць:

«Заўтра. У Чэнстахове».

А ў вагонах халадно. На дварэ падае сьнег у перамешку з дажджом і градам. «Арыштанты» ляскацяць зубамі і хмурна маўчаць...

Нейкая добрая бабулька, відаць, з простых, пашкадавалася галодных людзей і прынесла да цягніка (на вакзале стаялі некалькі гадзін) невялікі горшчык бульбянага супу, які і пачала дзяліць па лыжцы. Дай ёй, Божа, здароўя. Гэтая лыжка супу не забудзецца пакутнікамі.

Цягнік пайшоў далей.

Ноч халодная. Многія застудзіліся, і ўжо ў Кракаў даехалі хворыя на тыфус (больш як 20 чалавек).

Наступны дзень — такі самы халодны, як і ноч. «Арыштанты» цярпліва чакаюць, калі ж іх пакормяць.

Вось і Чэнстахоў. Неба праясьнілася, але вельмі халадно. Публіка прагульваецца каля тупіка, куды загналі наш цягнік. Немалады ўжо паляк падышоў з хлопчыкам падзівіцца на «бальшавікоў».

«О, патш, дзецко» — то большэвікі. Патш, які оне обэрваны».

Дзіця круглымі вачанятамі аглядае зьнясіленых «бальшавікоў», і на тварыку ягоным сполах.

Але вось і абед, рэдкая вараная капуста бяз хлеба.

Голадна і холадна. Зноў па вагонах. Вязуць далей.

Наступны дзень — у Домбе, недалёка Кракава. Апошні пункт нашага падарожжа.

Пасьля колькіх гадзін чаканьня ў халодных вагонах, нас, нарэшце, разгрузілі і накіравалі, сьпярша для пераклічкі на двор канцэлярыі, а потым — у халодную лазьню, дзе адабралі рэшту рэчаў, што заставаліся ад першай экспрапрыяцыі: нагавіцы, паясы, гаманцы і іншае.

А вось і драўляны, зь дзірамі, барак, дзе мы будзем жыць, і вельмі доўга.

Мы ўзрадаваліся і гэтаму бараку, усё ж-такі ўрэшце «дома». З асалодай разьлегліся на голых нарах гарадзенскія «бальшавікі», якіх у лягеры было каля 1000 чалавек. Моцна паснулі, тулячыся адзін да аднаго, каб цяплей, змучаныя людзі. Многія, відаць, сьнілі Бацькаўшчыну, родныя хаты, а можа і чулі ў завываньні халоднага галіцыйскага ветру шум родных лясоў.

Паўзьлі аднастайныя нудныя дні, якія парушала толькі чыста польская лаянка пільных вартавых. Адная ўцеха была — халодная лазьня.

Падымаліся а 6-й раніцы (не прачнешся сам па крыку дзяжурнага,— разбудзяць шампаламі і бізуном), вытрушвалі штодня «канцы» (коўдраў), якія выдалі на тыдзень пазьней, пілі ваду, званую «кавай», убогі абед (звычайна сушаная гародніна невядомага паходжаньня), а бывала і вячэра (пахлёбка). Гнюснае, галоднае існаваньне. Да ўсяго страшная кара бізуном па голым целе за малейшую віну.

Запомнілася «знаёмства» з камэндантам «абоза енцаў» (лягера ваеннапалонных).

Праз колькі дзён па прыезьдзе ў лягер, пры выдачы «легітамацыяў» (асабовых картак) з допыту высьветлілася, што сярод «енцаў» ёсьць былыя афіцэры расейскай арміі. Камэндант, даведаўшыся, падышоў да нашага барака, «бальшавіцкага», выклікаў усіх афіцэраў да дрота, сам стаў з другога боку і зьвярнуўся да нас з прамовай:

«Вы афіцэры?»

— Так.

«Паментайце! Ежэлі бэндзеце агітоваць, то бэндзем стшэляць, як псув».

Мы ад нечаканасьці аж раты разявілі. Хацелі запярэчыць, што мы не бальшавікі, што гэта толькі Польскаму Ураду трэба было так нас ахрысьціць, але капітан-камэндант зьнік, а мы засталіся зь мянушкаю «бальшавікі» і былі нечым страшным у цэлым лягеры: нават украінскія палонныя пятлюраўцы цураліся нас, аж пакуль не давелаліся, «хто» мы і «што».

Заўсёды ўзмоцненая варта, грубыя вокрыкі, як толькі падыдзеш да дрота (за барачны дрот нас не выпускалі, і толькі праз месяц дазволілі гуляць за дротам па агульным двары, прыпісаўшы некаторых да інтэлігенцыі, а два «простыя» баракі так і заставаліся ўвесь час замкнутыя).

«Двадзесьце пенць горонцых» за малейшую неасьцярожнасьць, голад, холад, шпіёны зь ліку карэнных палякаў,— усё гэта так вымотвала нэрвы, што вязьні сталі як прывіды, як цені. Ці ня кожны маліў сабе хваробы ці сьмерці як вызваленьня.

Ніякія зарукі, дасыланыя таварыствамі, ня мелі сілы, ніякай літасьці. Сьмялейшыя ўцякаюць у суседнюю Чэхію і Венгрыю, але такіх шчасьлівых няшмат.

Тым, хто апісвае ўсё гэта, удалося вырвацца толькі таму, што прысталі да эшалёну, які ехаў у Дабраахвотную армію гэнерала Юдзеніча.

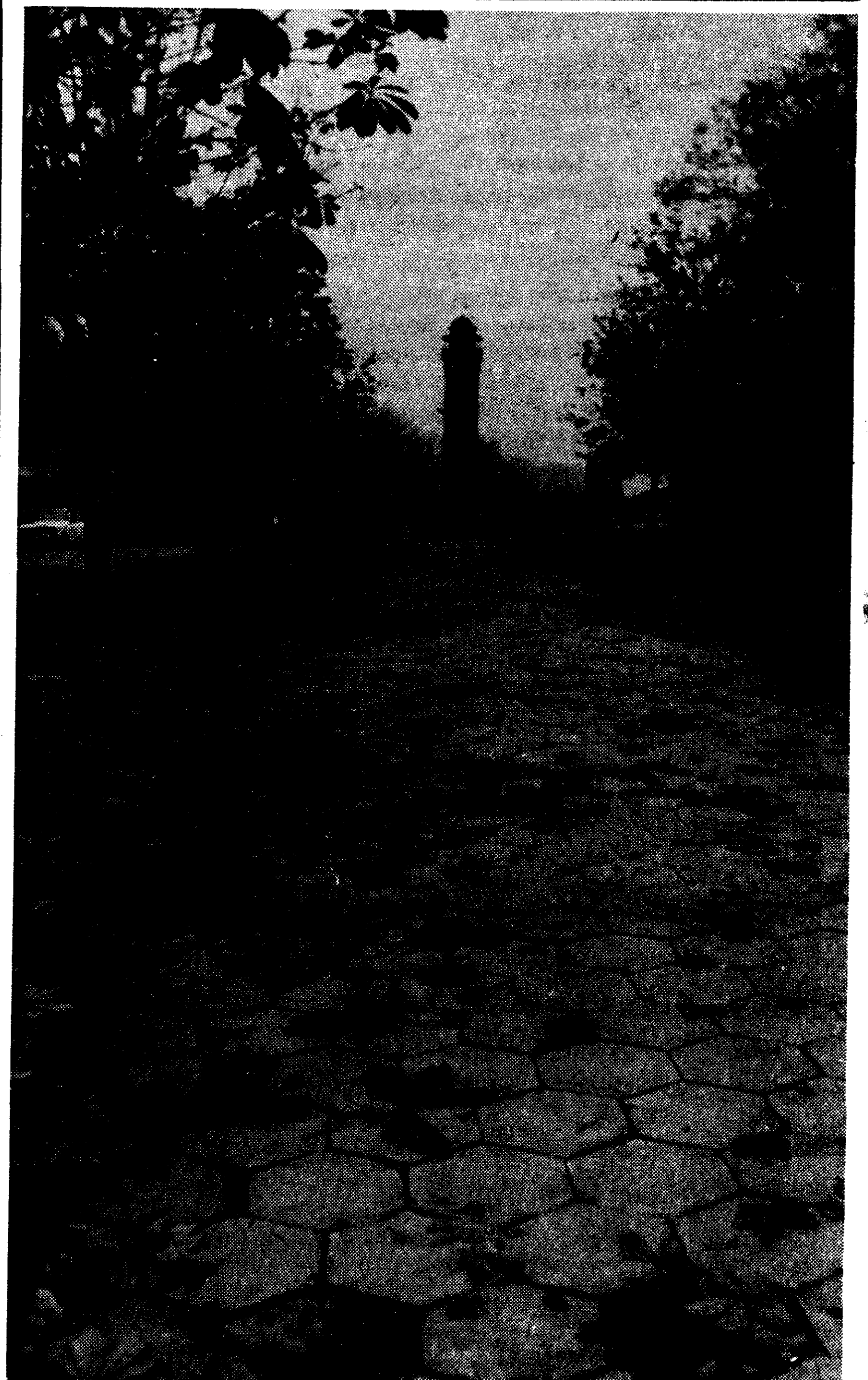
Успамінаюцца добрыя словы землякоў-гарадзенцаў:

«Добрай дарогі! Не забывайцеся нас і Роднай Гарадзеншчыны!»

Б. старшыня Скідзельскай валасной управы Падпаручнік Казячы, Падпаручнік Мышко.

14 жніўня 1919 г.

г. Коўна.

Вуліца Давыда Гарадзенскага у Горадні.
Фота Б. МЕШЧАРАКОВА.

● *Статыстыка*

ЭМІГРАНЦКІ ДРУК. 40 ГОД ТАМУ

У 1952 годзе на чужыне існавала 36 беларускіх выданьняў рознай пэрыядычнасьці. У Англіі і Аўстраліі выходзіла па 3 выданьні, у Бэльгіі і Італіі — па адным, у Канадзе — 7, у Нямеччыне — 8, у Францыі — 2, а ў ЗША найбольш — 11 газэт і часопісаў. Па тэматыцы яны падзяліліся наступна. Рэлігійна-грамадзкіх, літаратурна-навуковых і маладзёжных выданьняў выходзіла кожных па 4. Існавала таксама 2 гумарыстычных. Большасьць эміграНцкіх выданьняў — 22 мела агульнаграмадзкую накіраванасьць.

Самымі моцнымі, з рэгулярнай пэрыядычнасьцю былі газэты «Бацькаўшчына» (г. Мюнхэн) і «Беларус» (г. Новы Ерк), а таксама часопісы «Божым шляхам» (Францыя) і «Зьніч» (Італія), які друкаваўся беларускай лацінкай. Цікава пры гэтым зацеміць, што ў тыя часы беларускае жыцьцё на эміграцыі было вельмі актыўным і featнабаковым. Досыць сказаць, што тады існавала нават «аб 'яднаньне беларускіх лекараў на чужыне», якое выдавала часопіс «Мэдычная думка».

С. А.

● *Перадрук*

ВАЙНА ЗА ПРЫБІРАЛЬНІ

У Вялікабрытаніі адбываецца вайна (гэта ж трэба!) паміж вытворцамі туалетнай паперы. У гэтым далікатным пытаньні існуюць дзьве філязофскія школы. Паводле некаторых у прыбіральні брытанцаў павінна трапляць адно папера, выробленая з макулатуры. Іншыя даводзяць, што вялікая колькасьць дрэваў, якія вырошчваюцца вытворцамі дзеля паперы, спрыяе змаганьню з «парніковым эфектам», бо дрэвы паглынаюць вуглякіслы газ з атмасферы.

Канкурэнцыя паміж імі нагэтулькі моцная, што лідэр паперна-туалетнай галіны фірма «Андрэкс» дзеля доказу свайго пункту гледжаньня зфінансавала рэклямную кампанію коштам у 1 мільён фунтаў! Фірма лічыць, што дзеля аховы прыроды ўсё ж лепей выкарыстоўваць дрэва, а не макулатуру. У нас жа, дарэчы, думаюць зусім наадварот...

Паводле часопіса «Англія».

● *На чыгунцы*

ВАЛАГОДЗКІЯ ДЗЯЎЧАТЫ

Больш дзвюх гадзін давялося нам прастаяць каля касы чыгуначнага вакзала, чакалі, калі прыйдзе цягнік і пачнуць даваць білеты. Як найменш заставалася стаяць яшчэ гадзіны тры. Чарга: людзі гамоняць пра сваё, кожны распавядае, адкуль ён прыехаў і як там цяжка жывецца. Адна маладая кабета перад мною хоча ехаць да Вільні, каб адтуль адляцець у Чалябінск. Скардзіцца, што білет на самалёт адтуль каштуе аж восем тысяч. З Горадні, хоць і ёсьць такі рэйс і білет каштуе ўсяго паўтары тысячы, адляцець немагчыма. Усе месцы загадзя выкуплены. Аднак трохі весялей дадае, што ўсё роўна ёй сюды прыязджаць выгодна, бо розьніца ў кошце на тавары даволі адчувальная.

Раптам да нас падыходзіць яшчэ адна жанчына і прапаноўвае два білеты да Масквы. Якраз тое, што патрэбна. Мы адыходзім у бок. Яна адразу запэўнівае мяне, што ніякіх лішніх грошай браць ня будзе, што едзе яна з турыстычнай групай і ў іх ёсьць два вольныя месцы. Сапраўды іх цэлая група, аж 28 чалавек і ўсе жанчыны, едуць дахаты ў Вологду. Падчас вакацый, а ўсе яны пэдагогі, вырашылі дзеля закупаў наведаць Горадню.

Гаманлівыя маладыя валагодзкія пэдагогі на сваёй непаўторнай гаворцы дзеляцца за мною сваімі ўражаньнямі аб нашым горадзе. Усім спадабалася Горадня, вельмі адрозьніваецца сваёй чысьціёй і ўтульнасьцю ад іх горада. Па-добраму зайздросьцяць танным харчам, кажуць, што на гэты раз найбольш накуплялі цукерак, якіх у Волагдзе даўно ўжо не сустракалі. Праўда, з таржышчам у іх не вельмі атрымалася, мауляў, цэны ў нас так скочылі, што розьніца стала для іх не выгодная. Крыўдуюць, што паўсюдна патрабуюць беларускія купоны або даляры, якія ў іх амаль яшчэ не ходзяць. Назад яны вязуць нашыя «зайчыкі» на памяць, бо, відаць, вярнуцца сюды ўжо не хутка давядзецца.

А ўсё ж найбольшае задавальненьне атрымалі яны ад людзей. Перад Горадняй некалькі дзён былі ў Коўні і Вільні. Не спадабаліся летувісы за тое, што не вельмі гасьцінна іх сустракалі. Я спрабаваў заступіцца за суседзяў, але яны нават не хацелі і слухаць, бо такія адносіны да іх былі там паўсюдна.

Да цягніка яшчэ заставалася шмат часу, і я запытаў, куды найбольш мелі б жаданьне схадзіць. Большасьць выказалася за тое, каб наведаць нашы касьцёлы і паслухаць у іх арганы. Нічога падобнага ў іхнім горадзе нямашака.

Перад адыходам цягніка зацерусіў дожджык. Група ўжо стаяла на вуліцы. Кіраўнічка яшчэ раз дастала з сваёй кайстры сьпіс і пачала спраўджваць ці ніхто не застаўся. Усе былі на месцы і, як належыць, адзін за адным пасунуліся да вагона.

Г. Т.

— *Пераклады* —

РОДНАЯ МОВА

Панцеляймон РАМАНАЎ

Да даўгой плятформе вакзала калывалася цэлае мора з галоваў, салдацкіх шынялёў, уськінутых на плечы куфраў і мяхоў.

Калі які-небудзь салдацік у картузе набакір праплішчваўся са сваімі мяхамі праз натоўп бліжэй да плятформы, чуліся гэткія крыкі й лаянка, нібыта ён адначасова ўсім наступіў на ногі.

Здалёк даляцеў сьвісток паравоза й усе галовы павярнуліся ўбок, адкуль набліжаўся цягнік.

— Ну проста немагчыма стала езьдзіць,— сказала жанчына ў падарожнай падопранцы й цёплай хусьце,— лаянка паўсюдна гэткая, што няма рады.

— Прызвычаішся,— сказаў, незадаволена скасіўшыся на яе, салдацік, які стаяў побач з мяхом, да якога быў прывязаны гарбатнік.

Агарнуўшы люд халодная парай і схаваўшы ў ёй на хвілю плятформу, паравоз праехаў наперад. Натоўп загул і, віруючы ля ўваходаў на вагонныя пляцоўкі, палез, ня даўшы цягніку спыніцца.

— Лезь напрасткі, блаславі Божа.

— Куды на чалавека прэш, я ця бласлаўлю, тваю маць!..

Хвілінаў пяць панавала суцэльная гамана, зь якое чуліся асобныя ўрывістыя хрыплыя крыкі:

— Ах, маць... Куды, маць...

Першым ускочыў у вагон салдат зь мяшком і гарбатнікам, за ім жанчына ў сукенцы, потым нейкі дабрадушны салдацік, які толькі ўсьміхаўся, стараўся трымаць свой клуначак па-над галовамі і пакрыкваў:

— Лягчэй, лягчэй, родненькія, бо ўсе бакі абарвеце...

Нейкі час усе стаялі ў цясноцьце моўчкі.

— Та-ак, паразьвязваліся язычкі,— прамовіў нарэшце дабрадушны салдацік, аглядаючы паліцы, каб куды прыладкаваць свой клуначак.

— Ды ўжо ўсіх бацькоў паўзгадвалі.

— Бяз гэтага нельга.

— А навошта наогул лаяцца,— сказала жанчына, размотваючы хустку, якая зьехала ёй на вочы,— хіба цябе хто за язык цягне.

— А куды ж ты сёньня бяз лаянкі сунешся,— абазваўся, незадаволена скасіўшыся на яе, салдат з гарбатнікам і, як пасьля цяжкое працы, выцер з твару пот рукавом шынэлкі.

— Малітву б лепш прагаварыў,— заўважыла з лаўкі старэнькая жанчына.

— Малітву... цябе, скажам, у бок аглобляй выцялі або куфрам пысу зачапілі, дык будзеш тады малітву чытаць...— сказаў ад вакнаануры салдат.

— Сказануў матам, як след, вось і добра.

— Сапраўды куды лепш.

— І ўсё нядобрымі словамі,— адказала бабулька, не зважаючы на словы панурыга салдата.— Замест таго, каб перахрысьціцца ў дарогу, ён — па-мацярнаму.

— Гэта ў нас заміж «блаславі, Божа» прынята,— мовіў салдат з гарбатнікам.

— Вось-вось.

— Гэта, братка, на ўсякі раз прыдатна: каня падагнаць або ў вагон прабіцца,— і паўсюдна цябе разумеюць.

— У лепшым выглядзе.

— Вядома! Часам просіш ветла: «гаспада, дазвольце прайшць»,— ні халеры, нібыта вушы сьвінцом залітыя. Тады як гыркнеш, дык адразу прачысьціцца.

— Умэнт.

— Хіба ж можна бяз лаянкі,— загаварыў зноўануры салдат,— яны ўжо хочуць прыроду дагары нагамі перакуліць.

— А я вось на Каўказе служыў, дык там ніяк ня лаюцца,— паведаміў дабрадушны салдацік.

Усе некаторы час маўчалі.

— Што ж яны, ня людзі, ці што?..— спытаў пануры салдат, незадаволена скасіўшыся.— Паіхняму ні халеры не разумееш, вось яны табе і не лаюцца. Можа, пакуль з табой гамоніць, ён цябе мацюкамі крые.

— Не, усё ж гэта праўда, чужаземцы наконт гэтага заслабыя.

— Можа, мова непрыдатная?

— Дый мова таксама: «ля-фа, та-фа»,— мармыча, што нічога не разабраць. Можа ён цябе й лае, але ты ні слова не разумееш.

— А тут як лясьнеш,— не ўстрымаўся салдат з гарбатнікам,— мярцьвяк ускочыць!

— Гэта сапраўды, маеце рацыю.

— Вой, за гэтую вайну налаўчыліся,— сказаў дабрадушны салдацік, пахітаўшы галавой,— кажуць, лепей за нас нідзе больш ня лаюцца, усіх пераплюнулі.

— Ды ўжо гэта можам.

— Немцаў як пачалі вучыць па-нашаму, дык яны адно дзівіліся. Нам, гавораць, далёка яшчэ да вас.

— Калі ж ім было навучыцца, усё гарматы майстравалі.

— Скажу я табе, братка ты мой, колькі мясцовасьцяў аб'ездзіў за свой век, паўсюдна зямляка пазнаеш. Часам, здараецца, спаткаеш сякога-такога, думаеш — выкапаны чужаземец: манжэты ў яго і ўсё астатняе, як мае быць. А варта загаварыць зь ім за душу або на нагу ботам наступіць, глядзіш — зямляком аказаўся.

— Сапраўднае, прыроднае анiякімі манжэтамі ня выжывеш.

Вядома ж. У нас тут адзін рабочы з Амэрыкі прыехаў (таксама манжэты гэтыя і ўсё іншае), але, гавораць, як на мяжы пачуў быў першае мацернае слова, дык сэрца заскакала, перахрысьціўся нават.

— Радзіма, братка, што ні кажы.

— Вось ты гаворыш, што словы паўсюдна аднолькавыя,— зьвярнуўся дабрадушны салдацік да салдата з гарбатнікам,— словы, яны — адныя, але размова ўсюды па-рознаму йдзе. Саратаўскія, скажам, тыя ўсё са злосьцю крыюць, ад добрага сэрца ён цябе нізавошта не памяне. Як сабака той — брэхам. А арлоўскія, да прыкладу, аніводнага мацернага слова ня скажуць, каб цябе пры гэтым мілком не абазваць або яшчэ як-небудзь.

— Што, душэўны народ?

— Надта ж... Адвячоркам сыйдуцца на прызьбе, дык толькі й чуеш, як мацюгом сябра сябру крыюць. Калі ты зь імі не знаёмы, можаш падумаць, што гэта лаянка гучыць, але яны гэта толькі дзеля сваёй прыемнасьці. Калі зьбяруцца па-прыяцельску пагаманіць, іншых слоў у іх няма. І ўсё так ласкава, душэўна.

— На Волзе малайцы лаяцца,— мовіў салдат з гарбатнікам,— гэх, малайцы.

— Там інакш няможна: праца цяжкая,— растлумачыў дабрадушны салдацік,— я таксама паўсюль пабываў, адразу магу дапяць, зь якой мясцовасьці чалавек.

— Вой, нядобра,— прагаварыла бабулька з лавы.

— Што зробіш, каб можна было абыйсьціся, ніхто б і ня лаяўся.

— Слушна, каб не было патрэбы, і мовы не было б.

Цягнік спыніўся, дзьверы ў канцы калідора адчыніліся і праз іх уляцелі нейкія крыкі, шум, валтузьня...

— Чаго сабе на дарозе паставілі, халуі касарылыя... прымай, бо ў праснак спліщчу.

— І так пралезеш, ня пан,— пачуўся сярдзіты бабскі голас.

— Я це пралезу, маць!..

— З Волгі, мабыць,— канстатаваў, прыслухаўшыся, салдат з гарбатнікам.

Дабрадушны салдацік, выцягнуўшы шыю, прыслухаўся, як прыслухоўваюцца да роднай мовы, пачутай у чужыне.

— Цьверакі,— сказаў ён з задаволенай усьмешкай і, прыўстаўшы на дыбачкі, каб бачыць цераз галовы, крыкнуў як быў дуж:

— Го-го-го, землякі, дуй... вашу так!..

— Ну проста цярпеньня няма,— сказала жанчына ў падопранцы, нярвова пацепваючы плячыма.

— Занадта пяшчотныя зрабіліся,— недабразычліва пачаў пануры салдат,— замежніца якая, ці што, калі табе родная мова брыдкая? Жандараў цяпер няма, давядзецца пацярпець.

— Ты, даражэнькая, не крыўдуй, дзеля Хрыста,— сказаў дабрадушны салдацік.— Хіба ж я са злосьці? Я гэта ад душы. Я ж у Цьверы два гады рабіў, землякі яны мне, як пачую, так сэрца й заскоча.

— Так яна табе й зразумела,— адказаў пануры салдат.

У цябе ўжо сівізна праглядае, пара б і адвыкаць.

— Гэх, цётачка, ды няўжо ж... Госпадзі,— загаварыў зноў дабрадушны салдацік, прыклаўшы абедзьве рукі да грудзей,— я, можна сказаць, чалавек ціхамірны, пісьляня ніколі не пакрыўдзіў, а калі мяне на вайне паранілі, даў сабе зарок: каб аніякіх словаў. Лепей буду сьвяціцелў памінаць, як і бабулька гаварыла.

Усе да яго абярнуліся.

— Ну і што ж? — нецярпліва пытаў салдат з гарбатнікам.

— Нашы на другі ж дзень заўважылі: — што гэта ты, гавораць, нібы як прыдуркаватым стаў? А я скажу слова, ды «абшаснуся». Думалі ўжо, мой язык дубянець стаў. Нічога толкам сказаць не магу, бо няма слоў.

— Захацеў сваім розумам абыйсьціся, пазамежнаму,— сказаў пануры салдат.

— Цэлы месяц, братка ты мой, трымаўся.

— Цяжка было?

— Ня дай Божа, усё адно як бяз рук.

— Ніхто чалавека не катуе, дык ён сам сабе прыдумаў катаваньне.

— Здаралася, сыйдуцца людзі ў сьвята, размова пачынаецца, а я сяджу як немы. І такая скруха на мяне найшла...

— Чым жа ўсё скончылася? — нецярпліва пацікавіўся салдат з гарбатнікам.

— Чым?.. Мне аднойчы жонка паліўкай руку абварыла, а я як дам ёй... з таго часу й пайшло...

— Розум вярнула,— зрабіў высnову пануры салдат.

— І, братка ты мой, сапраўды, быццам гара з плеч, вясёлы зноў стаў, гаваркі, маць!..

— Божа ж ты мой,— адрэагавала жанчына ў падопранцы,— хоць ты ў іншы вагон перайдзі.

Цягнік зноў спыніўся каля станцыі. Адразу ж пачулася:

— Гэй, мілок, прахадзі.

— Лезь, голуб, лезь, маць!..

— Ну-ну, стары, дамавік абскубаны, караскайся, маць!..

Дабрадушны салдацік павярнуў галаву да дзьвярэй, слухаў некаторы час з задаволенай усьмешкай на вуснах, потым, не кажучы ні слова, кінуўся наперад па галовах і зароў з поўнай моцы, над самым вухам жанчыны.

— Го-го-го... Арлоўскія, ці хто? Маць... маць...

— Яны самыя, саколікі,— данеслася адтуль.

— Па размове пазнаў, чатыры гады працаваў там.

1917 г.

Пераклаў з расейскай мовы А. С.

БАРД ЕДЗЕ Ў ПОЛЬШЧУ ЦЯСЬЛЯРЫЦЬ І ПІСАЦЬ БЕЛАРУСКІЯ РАМАНСЫ

Творчасьць Алеся Камоцкага мне добра вядомая. Самога ж «патрыярха» беларускай бардаўскай песьні сустракаць не даводзілася. Але Алесь сам выправіў гэты хіб, завітаўшы ў рэдакцыю «Пагоні», дзе й падзяліўся сваімі жыцьцёвымі плянамі.

— Алесь, яшчэ нядаўна Вы працавалі ў студыі тэатра «Дзея», але апошнім часам вядомы бард тут рэдкі госьць?

— Ведаеце, цяпер цяжка стала жыць, я проста не пасьпяваю за ростам цэнаў, можа, я ўжо не такі малады, таму ўцёк ад усяго і цяпер проста працую на будоўлі. Гэта дало магчымасьць адыйсьці ад грамадзкага жыцьця, адпачыць. Вось так і жыву: напісаў крыху новых песень, збудаваў некалькі пакояў.

— Гэта прынесла Вам задавальненьне?

— Сказаць, што я задаволены жыцьцём,— не... Нагогул існуе такая ўнутраная патрэба быць сярод людзей, але сёньня такі пэрыяд, які трэба перажыць, перетрываць у сябе.

— Праца на будоўлі — гэта матэрыяльная падтрымка, ці што яшчэ?

— Безумоўна, яна яшчэ і нейкім чынам творчы стымул, бо я ня проста кладу сьцены, я аздабляю пакоі. І ўсё-такі мяне больш задавальняла б сядзець у хаце і пісаць песьні. Але рэчаіснасьць іншая, я ўжо чатыры гады не магу знайсьці сабе сталую працу, неяк не вытрымліваю на адным месцы, можа, не цярплю будзённага рытму, ці, можа, проста мне падаецца, што людзі побач цяжкія, таму апошні час я заўжды адзін.

— «Дзея» — тэатр авангарду. Як Камоцкага, далёкага ад авангарду, прывяло сюды, што злучыла?

— Я проста напісаў да спэктаклю ажно дзевяць песень, і ўсё неяк пайшло, спалучылася. Наш спэктакль пра жыцьцё трэндаватых (пракажоных) людзей, тэма сама па сабе новая, і як жа тут было не спрабаваць свае сілы. Я напісаў песьні ў стылі малітвы, паказаў рэжысёру, яму спадабалася.

— Алесь, як Вы адносіцеся да новага выразу «багэмная тусоўка»?

— Цярпець не магу слова «тусоўка» і не люблю слова «багэмная», для мяне такога ўжо не існуе. Я свой арганізм ужо як бы перетруціў канцэртамі. Некалі я лічыў, што тры канцэрты ў дзень, на якіх 30—60 чалавек,— гэта норма. Мяне пасылалі хітрыя адміністратары ва ўсе дзіры. Цяпер жа, калі я трапляю ў гэтую самую тусоўку, толькі й чую размовы пра тое, як зарабіць грошы, мяне такі падыход да мастацтва гоніць прэч, таму я адзін.

— Некалі ў васьмідзесятыя бардаўская песьня Беларусі знаходзілася пад цяжарам сацыяльнага заказу. Вы, Алесь, пазьбеглі гэтага, і вось зараз Вас неяк пацягнула на песьні сацыяльнага пляну?

— Я творца, а значыць,— вольная асоба, мяне ніхто ня змог купіць высокімі ганарарамі, бо мастацтву (я маю на ўвазе сапраўднае мастацтва) гэта не падыходзіць. Што ж тычыцца маіх апошніх, як Вы сказалі, «сацыяльных» прац, відаць, такі пэрыяд у маёй творчасьці, і я гэтага ня змог пазьбегнуць.

— Нешта наша гамана надта сумная?

— Так, як і сучаснае наша жыцьцё, а можа, я ўжо папросту занадта пэсэмістычным стаў.

— Тады скажыце, што б Вы рабілі, каб мелі пункт апірышча, з дапамогай якога можна перабудаваць сьвет?

— Каб мне далі тое апірышча, я б ціхенька сеў зьверху, каб ніхто ня бачыў... Вельмі ўжо надакучылі пярэвароты гэтага сьвету, проста хочацца стабільнасьці, упэўненасьці, каб было спакайней жыць.

— Вашы пляны ў жыцьці, у творчасьці, чаго хочацца яшчэ зрабіць?

— Зараз еду на месяц у Польшчу, буду там цясьлярыць, зарабляць на тое самае жыцьцё. Са мною мая спадарожніца гітара, зь яе дапамогай напішу яшчэ некалькі песень у восеньскім стылі, а ў глыбках сэрца сьпее жаданьне пачаць працаваць у жанры беларускага рамансу. Ёсьць першыя творы, думаю, зь цягам майго сталеньня пасталеюць і яны.

— Дзякуй, спадар Алесь, за візіт, размову і жадаю посьпехаў.

Пасьля працы ў Польшчы Алесь Камоцкі абяцаў абавязкова наведаць рэдакцыю «Пагоні» і з дапамогай яе наладзіць шэраг канцэртаў у Горадні.

Распытваў Г. АСТРОЎСКІ.

● Спорт

ПРАЙГРАЛІ ДОМА

Лістапад стаў гістарычным у спартыўным жыцьці сувэрэннай Беларусі. Амаль аднчасова ў Менску прайшлі два вызначальныя турніры чэмпіянату сьвету па хакею сэрыі «С». На спаборніцтвах нашу дзяржаву прадстаўлялі адразу дзьве зборныя — дарослая і юніёрская. Гэта былі першыя крокі на ўзроўні зборных беларускіх спарцмэнаў. На жаль, абодва турніры нашы хакэісты з ганьбай прайгралі, паказалі шэрую, бездапаможную гульню. Што ж перашкодзіла зборным у родных сьценах згуляць адпаведна, каб у наступным годзе павесьці барацьбу за выхад на «белую» Алімпіяду 1994 г.?

Як зазначалі спэцыялісты, беларускія зборнікі фактычна не змаглі маральна падрыхтавацца да адказнага турніру. На падрыхтоўку функцыянэры ад хакею адвялі два дні. Такога тэрміну не хапіла, каб сабраць пад штандары зборнай ўсіх мацнейшых, што істотна адбілася на выніку. Шкада, што Беларусь сярод прайграўшых. Можа й меў рацыю адзін з гледачоў, які зазначыў: «Гэта здрада нацыянальных інтарэсаў беларусаў, усё робіцца, каб яшчэ раз нагадаць грамадзянам, што Беларусь ня можа існаваць як суб´ект міжнароднага права».

Г. НЁМАН.

БАГАТАЯ НЯВЕСТА

Паводле паведамленьняў заходняга друку, самая багатая дзяўчына нашай беларускай дзяржавы — прафэсыйная тэнісістка зь Менску Натальля Зверава. Толькі сёлета, выступаючы на тэнісных кортах сьвету, Наташа зарабіла пяцьсот сорак адну тысячу даляраў, што вывела яе ў пяцёрку самых высокааплачваемых жанчын-тэнісістак Эўропы.

Дарэчы, Натальля не замужам і ахвотна аддала б сваё сэрца маладому хлопцу-беларусу.

Г. НЁМАН.

Фотамастак.

Здымак У. БІЛІДЫ.

● Зь неафіцыйных крыніцаў

ГРОШАЙ НЕ ДАЛІ

Кіраўніцтва Саюза палякаў Беларусі зьвярталася да вышняй улады з просьбай выдзяліць на выданьне газэты «Глос з-над Немна» 2 млн. 310 тыс. рублёў на 1993 г., а таксама 4 млн.— на будаўніцтва ў Горадні цэнтра польскай культуры. Паводле неафіцыйных дадзеных, грошы на газэту пакуль не далі. Можна адно паспачуваць нашым калегам. Трэба аднак зазначыць, што на Гарадзеншчыне зарэгістраваны і выходзяць 4 польскія пэрыядычныя выданьні. Зь беларускіх тым жа часам выходзіць адна «Пагоня». «Наваградзкі кур´ер» даўно лясnуў, лідзкая «Народная трыбуна» таксама пад вялікім пытаньнем.

М. А.

...

Выдавецтва «Народная Асьвета» выдала падручнік для 3-га кляса «Польская мова», а таксама лемантар і чытанкі для 3-га і 4-га клясаў.

● Зь менскіх газэт

ПРАДАМ КАВАЛАК БІЎНЯ МАМАНТА

Сталічная прэса паведамляе аб тактычных вучэньнях, якія адбыліся на Гожска-Парэцкім палігоне. Яны былі праведзены 1-й механізаванай брыгадай Беларускага Войска, якая дыслакуецца ў Горадні. Камэнтар да вынікаў вучэньняў дае міністр абароны Казлоўскі.

Пішуць таксама аб скандале на сэсіі ВС. Міністр унутраных справаў Ягораў на дэпутацкі запыт паведаміў аб «сходке воровских авторитетов» СНД, якая адбылася яшчэ 15 сакавіка пад Менскам у рэстаране «Матэль». На банкет сабралася 120 чалавек, якія пабалявалі на 150 тысячаў. «Вогруг акции в мотеле проведены оперативно-розыскные мероприятия, задействовано немало сил. Проверялись и некоторые адреса. Установили, что по одному из них находился народный депутат И. Коротченя (галоўны каардынатар СНД — заўвага рэдакцыі). Иван Михайлович пояснил, что был там по своим личным делам...»

Цікавы і разьдзел абвестак. Напрыклад, за 6-месячнага шчанюка, які зьнік, прапануецца ўзнагарода ў 200 даляраў! Людзі прадаюць карданныя валы, форму бэльгійскага жаўнера, тытанавы разборны гараж за 300 даляраў і нават кавалак біўня маманта...

Заснавальнік: культурна-асьветніцкі фонд «Бацькаўшчына».

Наша газэта ёсьць БЕЛАРУСКАЙ ТРЫБУНАЙ, адкрытай для выказваньня розных пунктаў гледжаньня, розных аўтараў зь любых краін, гарадоў і вёсак. Меркаваньні аўтараў публікацый не заўсёды могуць супадаць зь меркаваньнем рэдакцыі.

Адрас рэдакцыі: 230023, г. Горадня, вул. Дамініканская, 1.
Тэлефоны: 45-29-96, 45-41-83.

Рэдактар С. АСТРАЎЦОЎ.
Індэкс 63124.
Выходзіць штодватыдні па пятніцах.
Фотанабор, афсэтны друк.
Гарадзенская ваблacная ўзбуйненая друкарня, 230003, г. Горадня, вул. Паліграфістаў, 4
Тыраж 2500 асобнікаў. Замова № 4650
Нумар падпісаны да друку 19.11.92